

Projekt

z dnia 12.02.2025 r.

Zatwierdzony przez WÓJT
mgr Piotr Kosik

UCHWAŁA NR ..../2025

RADY GMINY WAGANIEC

z dnia ..... r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 gmina Waganiec

Na podstawie art. 18 ust 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (DZ.U.2024.1465 t.j.), art. 87 ust 1, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ.U.2024.1292 t.j.)

Rada Gminy Waganiec uchwała co następuje:

§1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 gmina Waganiec stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Waganiec.

§3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Sprawdzono pod względem formalnym i prawnym
Radca Prawny T.N.W. 257
Tomasz Mroczkowski

Waganiec, dnia 12 02 25 ✓
Podpis

Załącznik nr 1 do Uchwały Nr .....
z dnia ..... r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2025-2028
GMINA WAGANIEC

Spis treści

---

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	5
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	5
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	6
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	9
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	9
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy.....	11
5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy.....	11
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	13
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	17
5.2.4. Zabytki ruchome.....	18
5.2.5. Zabytki archeologiczne.....	18
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	19
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.....	19
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	19
5.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy.....	22
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	26
7. Założenia programowe. Priorytety, kierunki działań, zadania.....	27
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	31
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	31
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	32
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	33
12. Część graficzna.....	34
13. Część tabelaryczna.....	37

Spis tabel i rysunków

Tabela 1. Mierniki oceny realizacji Programu

Tabela 2. Zadania z zakresu ochrony zabytków zaplanowane i prowadzone przez samorząd Gminy

Tabela 3. Zabytki nieruchome w Gminie wg Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku, stan na 10.2024r., Urzędu Gminy w Wagańcu

Tabela 4. Zabytki archeologiczne w Gminie wg Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku, stan na 10.2024r., Urzędu Gminy w Wagańcu

Rysunek 1. Uroczystość upamiętniająca wybuch II Wojny Światowej.

Rysunek 2. Obiekty występujące na terenie gminy Waganiec wg danych udostępnionych przez NID

Rysunek 3. Położenie administracyjne Gminy

- Rysunek 4. Mogiła Trzech krzyże w miejscowości Niszczewy.
- Rysunek 5. Mogiła poległych podczas II Wojny Światowej na cmentarzu w Zbrachlinie.
- Rysunek 6. Historyczna mapa wsi Przypust i Nieszawa
- Rysunek 7. Tekst zamieszczony na tablicy Mogiły Trzech Krzyży w Niszczewach.
- Rysunek 8. Wieś Zbrachlin - nota informacyjna
- Rysunek 9. Wieś Waganiec - nota informacyjna
- Rysunek 10. Układ ruralistyczny wsi Waganiec – nota informacyjna
- Rysunek 11. Wieś Sierzchowo - nota informacyjna
- Rysunek 12. Wieś Przypust - nota informacyjna
- Rysunek 13. Wieś Niszczewy - nota informacyjna
- Rysunek 14. Obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo na terenie Gminy
- Rysunek 15. Zabytki nieruchome w Gminie wg sołectw, stan na 10. 2024r.
- Rysunek 16. Liczba zabytków nieruchomych w Gminie wg rodzaju zabytku, stan na 10.2024r.
- Rysunek 17. Liczba zabytków archeologicznych w Gminie wg sołectw, stan na 10.2024r.
- Rysunek 18. Lokalizacja zabytków w Gminie
- Rysunek 19. Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa i Marii Magdaleny w Przypuście
- Rysunek 20. Dworzec kolejowy w Wagańcu
- Rysunek 21. Młyn elektryczny w Wagańcu
- Rysunek 22. Park dworski w Wagańcu
- Rysunek 23. Kuźnia w Sierzchowie
- Rysunek 24. Grodzisko w Przypuście
- Rysunek 25. Priorytety ochrony i opieki nad zabytkami określone w Gminie
- Rysunek 26. Lokalizacja zabytków nieruchomych
- Rysunek 27. Lokalizacja zabytków archeologicznych

Zdjęcia: Urząd Gminy Waganiec.

Rysunek 1. Obchody Narodowego Święta Niepodległości
Źródło: Urząd Gminy w Wagańcu.

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Waganiec na lata 2025-2028 stanowi element polityki samorządu, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami oraz inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz ich upowszechniania i promowania.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Waganiec na lata 2016-2019 przyjętego Uchwałą Nr XIII/111/2016 Rady Gminy Waganiec z dnia 14.06.2016 r.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

---

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.), który narzuca obowiązek sporządzania przez wójta gminy, na okres czterech lat, programu opieki nad zabytkami. Określa on również cele sporządzania ww. programu, jako:

- ✓ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
- ✓ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
- ✓ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- ✓ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- ✓ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków
- ✓ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Niniejszy dokument opracowano w oparciu o obowiązujące przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy Waganiec, w tym Gminną Ewidencję Zabytków (Zarządzenie Nr 120.2022 Wójta Gminy Waganiec z dnia 16.12.2022 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waganiec; Zarządzenie Nr 3.2023 Wójta Gminy Waganiec z dnia 20.01.2023 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waganiec), krajowe, wojewódzkie dokumenty strategiczne, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura we Włocławku (pismo Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku Nr WUOZ.DW.WZN.5120.6.2024.AM z dnia 18.10.2024r.), Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

W przygotowaniu niniejszego programu - korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku .

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

---

W Polsce zabytki są objęte ochroną wynikającą z zapisów Konstytucji RP, która ochronę nad zabytkami określa jako obowiązek państwa i każdego obywatela. Podział kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe wynika natomiast z poszczególnych ustaw oraz ich aktów wykonawczych.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- ✓ Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.)
- ✓ Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa ta definiuje pojęcie ochrony i opieki nad zabytkami określając:

(art. 4) **ochronę zabytków** jako podejmowanie przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

(art. 5) **opiekę nad zabytkami** jako działania właściciela lub posiadacza zabytków polegające w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

Ustawa definiuje również wiele innych istotnych zagadnień dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami, które zostały przytoczone w dalszej części niniejszego Programu.

- ✓ Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
- ✓ Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- ✓ Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
- ✓ Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
- ✓ Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
- ✓ Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
- ✓ Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
- ✓ Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków

- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę
- ✓ Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych
- ✓ Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach
- ✓ Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

CEL GŁÓWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE

Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych:

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: WERYFIKACJA WYBRANEGO ZASOBU ZABYTKÓW I WZMOCNIENIE NARZĘDZI OCHRONY DZIEDZICTWA O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ORGANIZACYJNEGO SYSTEMU OCHRONY ZABYTKÓW

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: ROLA ZABYTKÓW W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU (EDUKACJA I PARTYCYPACJA)

Dodatkowo dla celów szczegółowych określono osiem kierunków działań strategicznych.

W ww. cele i kierunki wpisują się cele określone w Programie w następujący sposób:

C.SZ.1 – dokonano weryfikacji zasobu zabytków w Gminie w Diagnostyce oraz wzmocniono narzędzia ochrony dziedzictwa

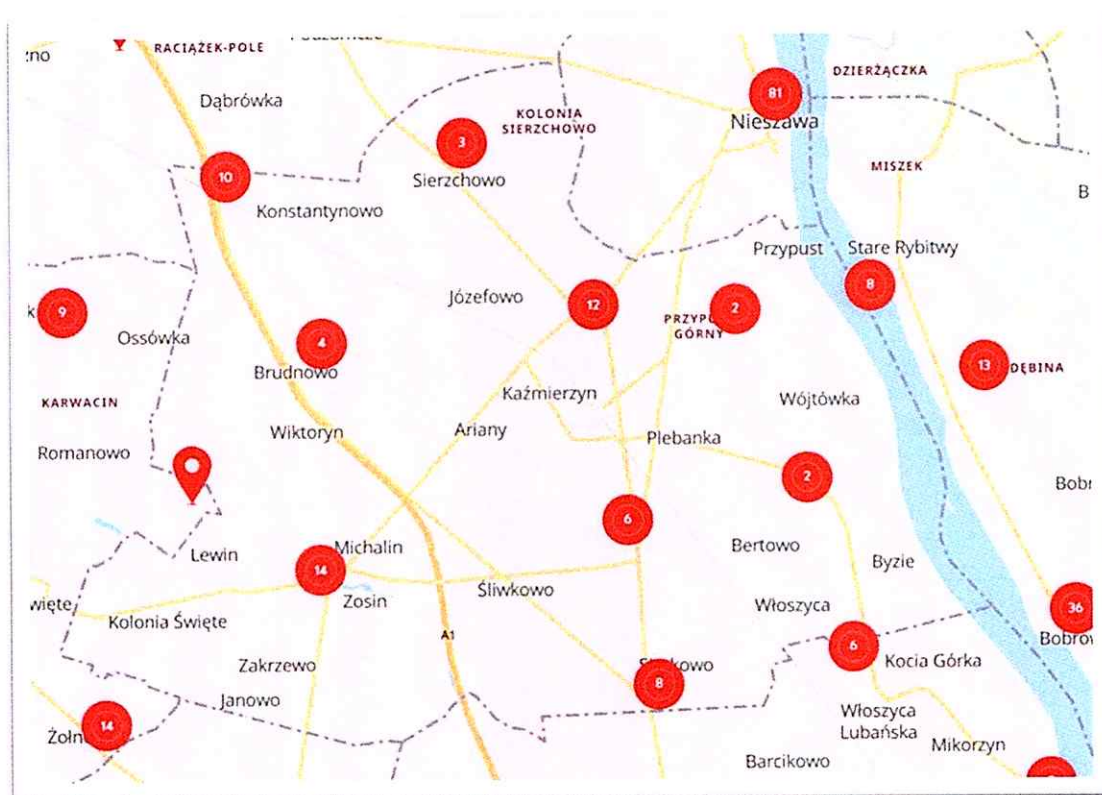
C.SZ.2. - określono zasady i możliwości wykorzystania zasobów administracyjnych oraz osób prywatnych i organizacji do ochrony zabytków

C.SZ.3. – określono potrzeby i możliwości wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy do rozwoju społeczno-gospodarczego.

DANE UDOSTĘPNIANE PRZEZ NARODOWY INSTYTUT DZIEDZICTWA (NID)

W dokumentacji udostępnianej przez NID widnieje:

- ✓ 25 zabytków nieruchomości, w tym 14 znajdujących się w ewidencji WKZ oraz 11 w rejestrze WKZ
- ✓ 48 zabytków archeologicznych, w tym 47 znajdujących się w ewidencji WKZ oraz 1 w rejestrze WKZ.

Rysunek 2. Obiekty występujące na terenie gminy Waganiec wg danych udostępnionych przez NID

Źródło: NID | Portal mapowy

Podczas prac nad Programem dokonano analizy zasobu udostępnianego przez NID oraz informacji przekazanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku. Oparto się na informacjach przekazanych przez WKZ.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021-2024

W Programie cele główne, a także cele operacyjne odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, natomiast kierunki działań i działania odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na województwie.

Cel główny/operacyjny z SRW: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo/Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe:

Kierunki działań określone w Programie:

- ✓ Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony
- ✓ Edukacja
- ✓ Promocja
- ✓ Dokumentacja i popularyzacja

– w Programie określono potrzeby i możliwości edukacji mieszkańców Gminy w zakresie potrzeby ochrony i właściwego eksponowania dziedzictwa narodowego; zasady promocji i wykorzystania dziedzictwa narodowego do rozwoju społeczno-gospodarczego.

Cel główny/operacyjny z ZRW: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko/Przestrzeń kulturowa

- ✓ Kierunki działań określone w Programie:
- ✓ Ochrona
- ✓ Prace konserwatorskie i restauratorskie
- ✓ Dokumentacja i badania

- w Programie określono potrzeby i możliwości ochrony dziedzictwa narodowego, w tym poprzez prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich oraz bieżące dokumentowanie i prowadzenie badań nad tym stanem.

AUDYT KRAJOBRAZOWY DLA WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Głównym celem opracowania Audytu było wyznaczenie krajobrazów priorytetowych oraz określenie dla nich jako dla krajobrazów o szczególnym znaczeniu dla regionu, wniosków i rekomendacji służących prowadzeniu właściwej polityki w zakresie ich zachowania i kształtowania rozwoju w ich obszarze. Dodatkowo, mimo iż nie zawsze dotyczyło to krajobrazów priorytetowych, określono dodatkowo wnioski i rekomendacje dla wybranych form ochrony przyrody i krajobrazu, o których mowa w art. 38a ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W granicach Gminy Waganiec nie zidentyfikowano krajobrazów priorytetowych, ale określono wnioski i rekomendacje dla Obszaru Chronionego Krajobrazu niziny Ciechocińskiej. Są to m.in.:

- ✓ Niewprowadzanie zabudowy na obszarach o urozmaiconej rzeźbie terenu, w szczególności stref krawędziowych dolin i rynien polodowcowych. Dążenie do zwiększania udziału terenów zieleni oraz jego różnorodności na terenach o intensywnej zabudowie w celu poprawy ich walorów estetycznych.
- ✓ Nieprzekształcanie nieużytków i trwałych użytków zielonych na grunty orne.
- ✓ Ograniczanie rozpraszania zabudowy poprzez jej koncentrację w granicach jednostek osadniczych.
- ✓ Na terenach przeznaczonych pod zabudowę minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej nie mniejszy niż przeważający dla danego typu zabudowy już istniejącej w danej części krajobrazu.
- ✓ Kształtowanie linii zabudowy z dążeniem do lokalizowania części budynku przeznaczenia podstawowego wzdłuż jednej linii, z niesytuowaniem części gospodarczo-garażowej budynku przed częścią mieszkalną.
- ✓ Stosowanie w obrębie danego zespołu zabudowy jednolitej kolorystyki elewacji i dachów budynków. Realizacja elementów zagospodarowania terenu lub działki budowlanej z zachowaniem jednolitej stylistyki, uwzględniającej w szczególności rodzaj zastosowanych materiałów i ich kolorystykę.

- ✓ Niewprowadzanie obcych stylistycznie elementów konstrukcyjnych i zdobniczych budynków, w szczególności charakterystycznych dla innych regionów kraju np. chaty góralskie, budynki w stylu zamkowym.
- ✓ Stosowanie materiałów wykończeniowych pochodzenia naturalnego takich jak drewno, kamień, cegła.
- ✓ Realizacja budynków o stonowanej kolorystyce elewacji, tynki w barwach pastelowych, w szczególności odcienie: bieli, szarości i beżu.
- ✓ Stosowanie pokryć dachowych o kolorystyce zbliżonej do barw naturalnych, w szczególności odcienie: terakoty, bordo, brązu, szarości, czerni. Wykluczenie stosowania barw intensywnych i jaskrawych
- ✓ Zachowanie zieleni istniejącej oraz wprowadzanie zieleni izolacyjnej wzdłuż szlaków komunikacyjnych.
- ✓ Zachowanie zieleni istniejącej oraz wprowadzanie zieleni izolacyjnej wzdłuż szlaków komunikacyjnych.
- ✓ Lokalizowanie obiektów działalności usługowej, w tym handlowej poprzez adaptację istniejącej zabudowy lub wprowadzanie nowych obiektów nawiązujących do zabudowy sąsiedniej.
- ✓ Prowadzenie działań rewitalizacyjnych poprawiających stan zabudowy oraz przestrzeni publicznych w Wagańcu.
- ✓ Utrzymanie widoku przedpola ekspozycji na grodzisko w Przypuście poprzez prawidłowe formowanie zieleni wysokiej oraz nielocalizowanie zabudowy i infrastruktury technicznej dysharmonijnych w krajobrazie.
- ✓ Niewprowadzanie w obszarze widzenia z punktu widokowego ruiny zamku w Bobrownikach zabudowy i infrastruktury technicznej dysharmonijnych w krajobrazie.
- ✓ Na terenach zagrożonych erozją wodną i wietrzną prowadzić gospodarkę skutkującą poprawą stosunków wodnych, w szczególności poprzez: zachowanie istniejących oraz wprowadzanie nowych zadrzewień, miedz.
- ✓ Zachowanie istniejących naturalnych lub półnaturalnych systemów przyrodniczych, powiązanych ze sobą przestrzennie oraz pełniących ważną funkcję przyrodniczą i krajobrazową.

- w Programie poprzez określone kierunki działań i działania, w tym wskazanie potrzeby opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, prowadzi się kontynuację polityki ochrony zabytków określonej w ww. Audycie.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO - STRATEGIA PRZYSPIESZENIA 2030

W Strategii określono pięć celów strategicznych:

1. Skuteczna edukacja
2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
3. Konkurencyjna gospodarka
4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
5. Spójne i bezpieczne województwo.

Spośród ww., do zagadnień ochrony i opieki nad zabytkami odwołują się szczególnie dwa cele:

Cel 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo, w którym zawarto cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe obejmujący m.in. zadania z dziedziny kształtowania tożsamości regionalnej i lokalnej mieszkańców regionu.

Cel 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko, w którym zawarto cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa obejmujący m.in. zadania z dziedziny ochrony, zachowania, odnowy, wzmacniania i promocji dziedzictwa kulturowego województwa oraz adaptacji obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych.

- w Programie określono kierunki dedykowane zachowaniu dziedzictwa kulturowego, wspieraniu i propagowaniu lokalnej tożsamości, ochronie zabytków i wykorzystaniu ich do rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy.

Wśród zawartych w Strategii projektów priorytetowych, żaden nie dotyczy zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie gminy Waganiec.

Powiat aleksandrowski nie posiada dokumentu poświęconego ochronie zabytków.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI DLA GMINY WAGANIEC NA LATA 2016-2025

W Programie wyznaczono 3 podobszary rewitalizacji:

Waganiec – gdzie zdiagnozowano w sferze funkcjonalno-przestrzennej obiekt zdegradowany – dworzec wymagający remontu i modernizacji, będący zabytkiem

Sierzchowo - gdzie zdiagnozowano w sferze funkcjonalno-przestrzennej obiekt zdegradowany – zespół dworsko-parkowy wymagający remontu dworu, będący zabytkiem

Wólne - gdzie zdiagnozowano w sferze funkcjonalno-przestrzennej obiekt zdegradowany – budynek po byłej szkole podstawowej, nie będący zabytkiem.

- w Programie poprzez określone kierunki działań i działania prowadzi się kontynuację polityki poprawy stanu zabytków oraz ich adaptacji do funkcji społecznych określonej w ww. programie.

STUDIUM UWARUNKOWAN I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY WAGANIEC

Za główny kierunek kształtowania polityki w zakresie dziedzictwa kulturowego przyjęto ochronę konserwatorską obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi. Dodatkowo wskazano na potrzebę zachowania historycznego układu ruralistycznego wsi Waganiec, poprzez ochronę historycznych podziałów parcelacyjnych, linii dróg, linii zabudowy, osi kompozycyjnej, powiązań widokowych, dominant przestrzennych. W dokumencie zawarto listę zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w rejestrze zabytków WKZ oraz w ewidencji WKZ i gminnej ewidencji zabytków.

- w Programie poprzez określone kierunki działań i działania prowadzi się kontynuację polityki ochrony zabytków określonej w studium. Ponadto uaktualniono listę zabytków, dokonano oceny ich stanu.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Uchwała Nr XXXI-185/98 rady Gminy Waganiec z dnia 18 czerwca 1998r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego we wsi Michalin gmina Waganiec w zakresie lokalizacji kopalni żwiru na działce nr 46/1

W zakresie ochrony wartości kulturowych ustalono: każdy rodzaj prac ziemnych prowadzonych w granicach stanowisk archeologicznych musi być objęty inwestorskim nadzorem archeologicznym zgłaszanym do WKZ w celu uzyskania pozwolenia na jego prowadzenie.

Uchwała Nr XVI-96/2000 Rady Gminy Waganiec z dnia 30 sierpnia 2000 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów wielofunkcyjnych i budownictwa mieszkaniowego we wsiach: Zbrachlin Nowy, Wójtówka, Zbrachlin Wieś i Michalin w gminie Waganiec

Ustalenia z zakresu ochrony wartości kulturowych: w obszarze oznaczonym nr 5 w obrębie stanowisk archeologicznych i na terenach występowania stanowisk archeologicznych jako obowiązkowe wprowadzono:

- ✓ roboty ziemne (...) podlegają uzgodnieniu z właściwą służbą ochrony zabytków
- ✓ obowiązek poniesienia kosztów przez inwestora odnośnie archeologicznych prac ratowniczych powierzchniowych i wykopaliskowych oraz nadzoru archeologicznego odnośnie przedsięwzięć związanych z robotami ziemnymi
- ✓ ustalono minimalną wielkość nowo wydzielanych działek na 800 m² ze względu na występowanie OCHK Nizina Ciechocińska
- ✓ architekturę nowych budynków nawiązywać do architektury budynków dla zabudowy rezydencjonalnej wiejsko-podmiejskiej strefy wpływów Ciechocinka, wsi Raciążek, tj. projektować konstrukcje budynków z użyciem drewna, stosować charakterystyczne podcienia, zadaszone balkony, ozdobne drewniane naczółki dachów.

Uchwała Nr XVI-97/2000 Rady Gminy Waganiec z dnia 30 sierpnia 2000 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu na działce Nr 20/4 we wsi Zbrachlin Stary pod inwestycje wielofunkcyjne w gminie Waganiec.

Ustalenia z zakresu ochrony wartości kulturowych: w obrębie stanowisk archeologicznych i na terenach występowania stanowisk archeologicznych jako obowiązkowe wprowadzono:

- ✓ roboty ziemne (...) podlegają uzgodnieniu z właściwą służbą ochrony zabytków
- ✓ obowiązek poniesienia kosztów przez inwestora odnośnie archeologicznych prac ratowniczych powierzchniowych i wykopaliskowych oraz nadzoru archeologicznego odnośnie przedsięwzięć związanych z robotami ziemnymi

- w Programie poprzez określone kierunki działań i działania prowadzi się kontynuację polityki ochrony zabytków określonej w ww. miejscowych planach.

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zarządzeniem Nr 120.2022 Wójta Gminy Waganiec z dnia 16.12.2022 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waganiec zostały wskazane 64 obiekty zawierające:

- ✓ zabytki nieruchome wpisane do rejestru
- ✓ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Następnie Zarządzeniem Nr 3.2023 Wójta Gminy Waganiec z dnia 20.01.2023 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waganiec włączono do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waganiec kartę adresową obiektu: Pozostałości dworu wraz z oficyną - fundamenty (działka nr 269/12, obręb Waganiec) jako innego zabytku nieruchomego wyznaczonego przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Tym sposobem obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 65 obiektów

- w Programie uwzględniono wszystkie ww. obiekty.

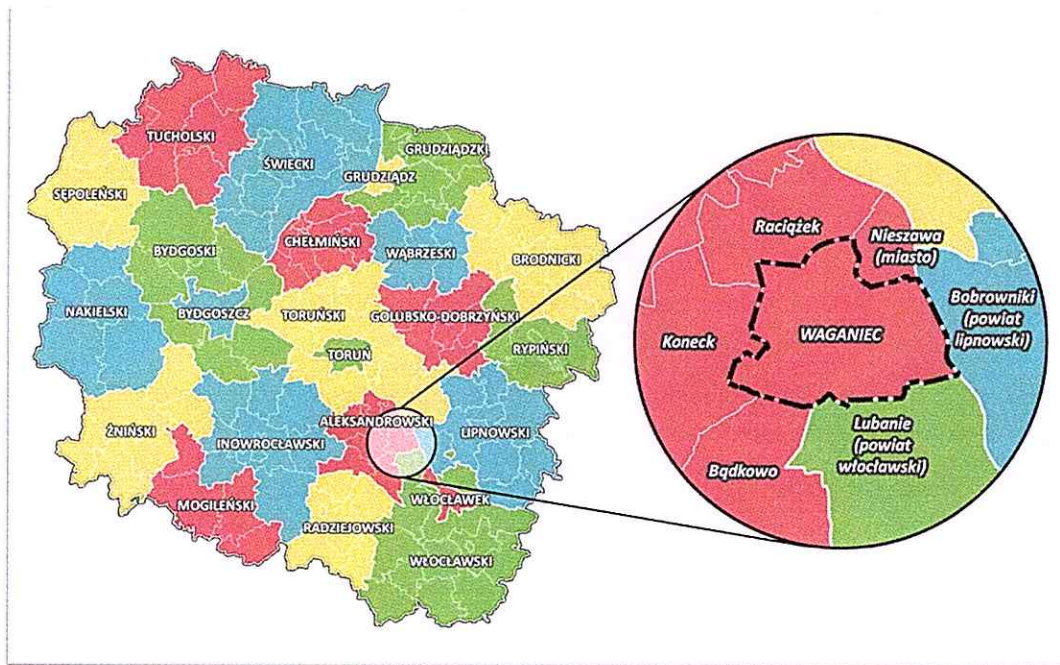

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy

Gmina Waganiec znajduje się w południowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie aleksandrowskim. Gmina graniczy:

- ✓ od północy z miastem Nieszawą i gminą Raciążek,
- ✓ od wschodu jej granicę wyznacza brzeg rzeki Wisły,
- ✓ od południa z gminą Bądkowo i Lubanie,
- ✓ od zachodu z gminą Koneck.

Rysunek 3. Położenie administracyjne Gminy

Źródło: Analizy własne

Gmina odznacza się odległą historią. Teren, który obecnie zajmuje, w okresie średniowiecza zajęty był przez Zakon Krzyżacki. Po ukształtowaniu w XIV i XV w. podziału Polski, przedmiotowy teren wraz z miastem Nieszawą i jej okęgim przyłączony został do Ziemi Dobrzyńskiej w obręb powiatu lipnowskiego. II rozbiór Rzeczypospolitej z roku 1793 spowodował znalezienie się tych terenów w obszarze zaboru pruskiego. W roku 1807 r. zostały one wcielone do Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. – do zaboru rosyjskiego. Następnie w roku 1867 r. po utworzeniu powiatu nieszawskiego znalazły się w jego obrębie.

Rysunek 4. Mogiła Trzech Krzyży w miejscowości Niszczewy.

Źródło: Urząd Gminy Waganiec.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. znalazły się w granicach województwa warszawskiego, następnie pomorskiego, a po II wojnie światowej w obrębie województwa bydgoskiego, potem – wrocławskiego. Od 1998 r. gmina Waganiec pozostaje w granicach województwa kujawsko-pomorskiego.

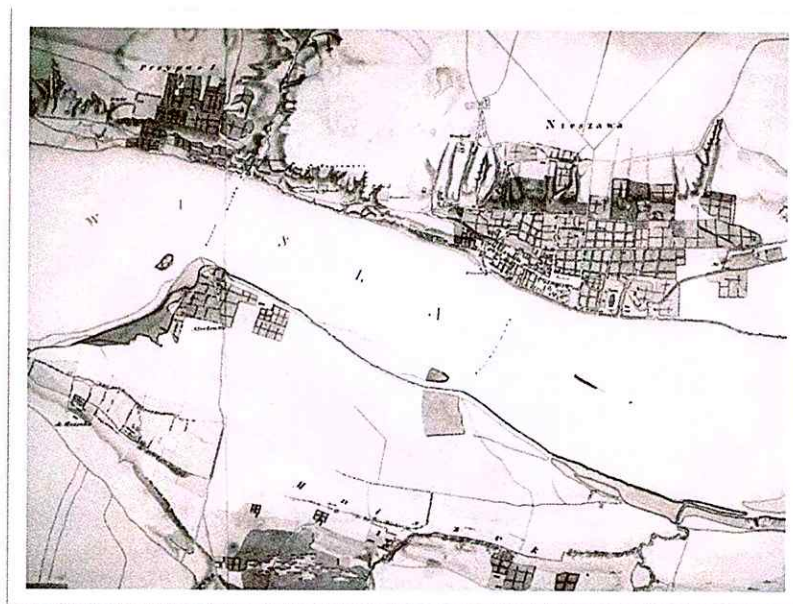

Rysunek 5. Mogiła poległych podczas II Wojny Światowej na cmentarzu w Zbrachlinie.

Źródło: Urząd Gminy Waganiec.

Teren ten wchodził w obszar historycznogeograficznej krainy Kujaw, wydzielonej w pocz. XX w. jako Księstwo Kujawskie. Walory geograficzne terenu, na którym znajduje się obecnie gmina Waganiec, sprzyjały osadnictwu już w czasach najdawniejszych. Rzeka Wisła stanowiła bardzo ważny szlak wodny (handel zbożem i drewnem), żyzne gleby zaś warunkowały rozwój rolnictwa. Skutkowało to sytuowaniem licznych grodów obronnych, w miejscu których rozwijały się późniejsze osady na włościach książęcych i kościelnych, a później szlacheckich. Do najstarszych osad na terenie Gminy należą te zlokalizowane w obecnych wsiach: Przypust, Zbrachlin, Sierzchowo, Waganiec.

Rysunek 6. Historyczna mapa wsi Przepust i Nieszawa

Źródło: www.waganiec.pl

Już w XVI w. na omawianym terenie zaczęły powstawać wsie folwarczno-chłopskie, np.: Brudnowo. W układ przekształconych w tym okresie wsi szlacheckich, włączane bywały często zespoły dworsko-folwarczne wzbogacone z czasem o ozdobne założenia ogrodowe otaczające dwór - siedzibę właścicieli dóbr. W ciągu XVI i XVII w., w obrębie dzisiejszej gminy Waganiec chętnie osiedlali się bracia polscy – Arianie, którzy utworzyli wieś Ariany. Liczną grupę stanowili również protestanci Niemcy, którzy założyli swoje kolonie w okolicach Zbrachlina i Brudnowa, posiadali własne świątynie i utrzymywali (jeszcze w okresie międzywojennym) niemieckie szkoły. W XVII i XVIII w. pojawił się na tym terenie nowy rodzaj osadnictwa czynszowego w oparciu o napływających osadników, głównie holenderskich i pruskich, którzy zagospodarowywali do celów rolniczych tereny podmokłe i leśne, ale również osiedlani byli na terenie istniejących wsi, wyludnionych w okresie wojen lub epidemii. W II połowie XIX w. po zniesieniu pańszczyzny, nastąpiły zmiany w strukturze gruntów folwarcznych. Powstawały wówczas zespoły rozproszonych kolonii o formie rzędówek liniowych z pasmami pól i ukształtowanymi już formami siedliskowymi. Proces ten trwał także w okresie międzywojennym z tym, że kolonie miały już mniej jednolity charakter. Na ożywienie gospodarcze terenu wpłynęło założenie w 1862 r. linii kolejowej Kutno-Toruń (tzw. kolej warszawsko-bydgoska) oraz w początku XX w. - linii kolejki wąskotorowej łączącej Waganiec z Dobrem. Nastąpiło zatem stopniowe odwrócenie od Wisły, która utraciła w tym czasie znaczenie głównego szlaku handlowego. Po II Wojnie Światowej parcelacje gruntów i powstawanie rozproszonych na terenie dawnych majątków kolonii oraz zakładanie majątków państwowych spowodowały w dużej mierze niekorzystne zmiany w strukturze przestrzennej i charakterze zabudowy. Zniknęły z krajobrazu wsi licznie występujące tu niegdyś wiatraki, pojawiły się nowe formy zabudowy.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Uwidacznia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową – które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem,

historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości lokalnej mieszkańców.

MIEJSCE TO UPAMIĘTNIA KONCENTRACJĘ WOJSK POWSTANIA STYCZNIOWEGO W MIEJSCOWOŚCI NISZCZEWY W DNIU 17 LUTEGO 1863 ROKU. ODDZIAŁ TEN, LICZĄCY OKOŁO 60-80 OSÓB, W OBECNOŚCI PRZEDSTAWICIELA TYMCZASOWEGO RZĄDU NARODOWEGO – WŁADYSŁAWA KRZEMIŃSKIEGO, PRZEDOSTAŁ SIĘ DO MIEJSCOWOŚCI KRZYWOSĄDZ. TAM POŁĄCZYWSZY SIŁY Z DYKTATOREM POWSTANIA – GEN. LUDWIKIEM MIROŚLAWSKIM, 19 LUTEGO STOCZYLI BITWĘ Z ODDZIAŁAMI ROSYJSKIMI. W BITWIE ZGINĘŁO OKOŁO 40 POWSTAŃCÓW.

TA PRZYDROŻNA KAPLICA TRZECH KRZYŻY POWSTAŁA DLA CHWAŁY TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTRZEJ W 100. ROCZNICĘ ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI PRZEZ NASZĄ OJCZYZNĘ POLSKĄ.

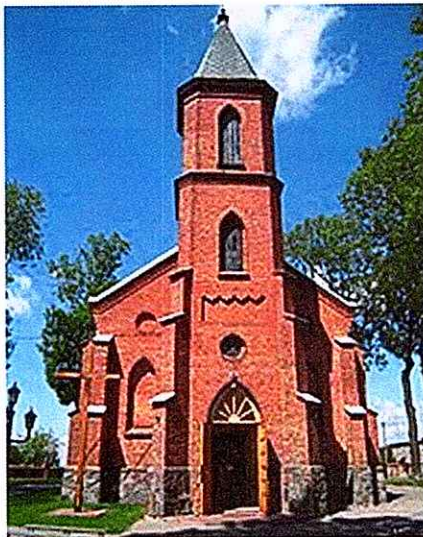
TUTAJ ZBIERALI SIĘ, STĄD ODJEŻDŻALI KOLEJĄ WĄSKOTOROWĄ NA MIEJSCE NASTĘPNYCH ZGRUPOWAŃ. W PIERWSZYCH DNIACH WRZEŚNIA 1939 ROKU MĘŻCZYŹNI POWOŁANI W POWSZECHNEJ MOBILIZACJI WOJSKOWEJ, BRONILI OJCZYZNY PRZED NAPAŚCIĄ TRZECIEJ RZESZY NIEMIECKIEJ. RODZINY ŻEGNAŁY SWOICH OJCÓW, MĘŻÓW I SYNÓW. DLA WIELU BYŁO TO OSTATNIE POŻEGNANIE. TO TUTAJ, W MIEJSCOWOŚCI NISZCZEWY, W BUDYNKU NR 3, W LATACH 1942-1943 MIEŚCIŁA SIĘ KOMÓRKA ARMII KRAJOWEJ.

2018 ROK

Rysunek 7. Tekst zamieszczony na tablicy Mogiły Trzech Krzyży w Niszczewach.

Źródło: Urząd Gminy Waganiec.

Krajobraz kulturowy Gminy ukształtowany przez stulecia przejawia się głównie w postaci zachowanych obiektów i przestrzeni zlokalizowanych we wsiach: Przypust, Waganiec, Zbrachlin, Sierzchowo i Niszczewy.

Wieś **Zbrachlin** została założona w 1136 r. jako jedno z dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich. Od 1325 r. należała do kapituły wrocławskiej. Znajduje się w niej kościół parafialny pw. Św. Wojciecha z 1889r. oraz cmentarz przykościelny.

Na cmentarzu parafialnym znajduje się mogiła poległych w czasie II Wojny Światowej.

Rysunek 8. Wieś Zbrachlin - nota informacyjna

Źródło: Analizy własne

Wieś **Waganiec** - pierwsze informacje na temat osady Waganiec (dawniej: Wagańcze) pochodzą z 1388 r. W wieku XVI Waganiec liczący prawie 60 mieszkańców należał do szlachty zagrodowej i znajdował się w posiadaniu Broniewskiego, Zakrzewskiej, Kościelskiego, Niszczewskiego i Waganieckiego. W 1939r. w pobliżu dworca kolejowego w Wagańcu stoczona została bitwa wycofujących się żołnierzy polskich z hitlerowską Luftwaffe. W miejscowości występują:

- dworzec kolejowy z lat 1880-1890
- park dworski z folwarkiem obejmujący: park z początku XX w.; spichlerz z drugiej połowy XIX w.; oborę z drugiej połowy XIX w.; stodołę z drugiej połowy XIX w.
- młyn zbożowy z przełomu XIX/XX w.

Rysunek 9. Wieś Waganiec - nota informacyjna

Źródło: Analizy własne

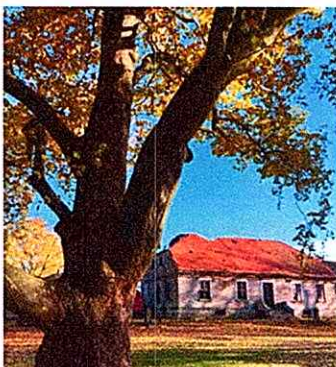
Historyczny układ ruralistyczny wsi Waganiec – mimo, iż pierwsze wzmianki o wsi Waganiec pochodzą z 1388r. to intensywny jej rozwój związany jest z budową kolei Warszawsko-Wiedeńskiej w 1862 r. ze stacją Nieszawa (obecnie Nieszawa-Waganiec). Wówczas prawdopodobnie został również wybudowany dwór. Wcześniej było to prawdopodobnie założenie folwarczne z zabudową gospodarczą, bez dworu, a jedynie z siedzibą zarządcy folwarku. Zakłada się, iż układ ten obejmuje założenie okolic dworca kolejowego wraz z placem przed dworcem.

Rysunek 10. Układ ruralistyczny wsi Waganiec – nota informacyjna

Źródło: NID | Portal mapowy

Wieś **Sierzchowo** była własnością rodu Sierzchowskich, a następnie Wyczehowskich. Po raz pierwszy wzmiankowano o niej w roku 1419. Znajdują się w niej:

- Zespół dworsko-parkowy:
  - dwór z ok. poł. XIX w., klasycystyczny, parterowy z oficynami,
  - park, w którym znajduje się platan – pomnik przyrody
- dawna kuźnia, neogotycka z ok. 1900 r., przekształcona na kaplicę, obecnie nieużytkowana, na planie ośmioboku z narożnymi nadwieszonymi wieżyczkami.

Rysunek 11. Wieś Sierzchowo - nota informacyjna

Źródło: Analizy własne

Na terenie obecnej wsi **Przypust** pierwotnie istniał gród. O wsi wzmiankowano po raz pierwszy w 1065 r. – Bolesław Śmiały składał z niej daniny klasztorowi w Mogilnie. Odnotowano, że w kolejnych wiekach istniała w Przypuście komora celna nad Wisłą. W 1274 r. Księżna Kujawska uzyskała dla osady przywilej lokacji miasta na prawie średzkim, niewykorzystany i utracony w związku z nową lokalizacją miasta Nieszawy w 1460 r. We wsi znajduje się drewniany kościół filialny pw. Św. Stanisława i Marii Magdaleny z XVIII w.

Rysunek 12. Wieś Przypust - nota informacyjna

Źródło: Analizy własne

Wieś **Niszczewy** powstała w sąsiedztwie jeziora Niszczewy według rejestru poborowego z lat 1557-1566 należała do parafii Koneczko (Koneck), była własnością Niszczewskich, miała 4 łany kmiece i 4 zagrodników. W wieku XIX była to wieś folwarczna W 1827 r. było tu 20 domów i 141 mieszkańców. Znajdował się w niej prawdopodobnie kościół parafialny.

We wsi 17 lutego 1863 r. miała miejsce koncentracja wojsk powstania styczniowego. Podczas II Wojny Światowej w budynku numer 3 mieściła się komórka Armii Krajowej.

Okolice jeziora są obszarem, gdzie identyfikuje się najwięcej śladów osadnictwa.

We wsi znajduje się miejsce pamięci narodowej – Trzy krzyże.

Rysunek 13. Wieś Niszczewy - nota informacyjna

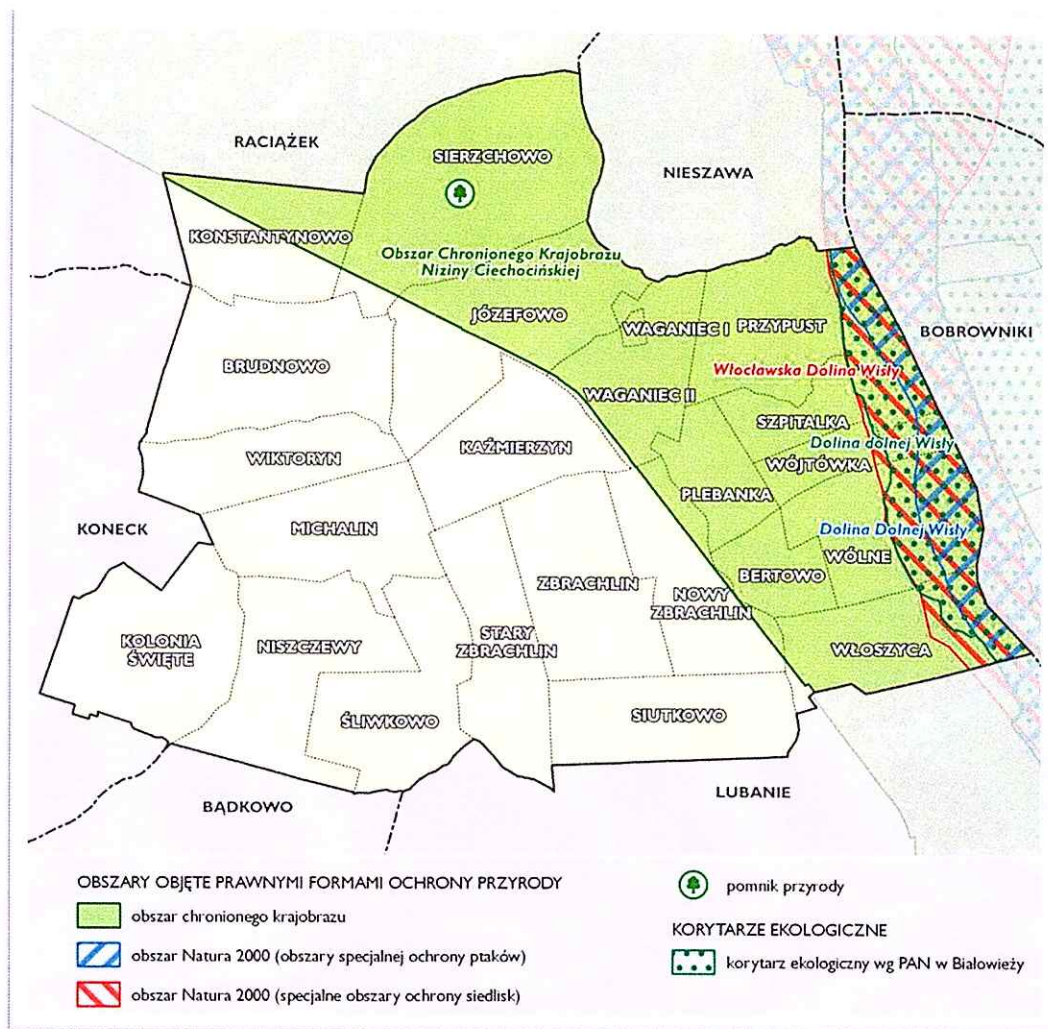
Źródło: Analizy własne

Krajobraz kulturowy na terenie Gminy podlega ochronie prawnej na podstawie ustawy o ochronie przyrody – północno-wschodnia część Gminy znajduje się w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu „Nizina Ciechocińska”. Obowiązują nakazy i zakazy określone w Uchwale Nr XI/257/19 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 13 listopada 2019 r.

Ponadto na terenie Gminy występują inne obszary chronione na podstawie ww. ustawy: obszar Natura 2000 Dolina Dolnej Wisły (OSOP), obszar Natura 2000 Włocławska Dolina Wisły (SOOS). Dla obszaru Natura 2000 Włocławska Dolina Wisły obowiązują nakazy i zakazy określone w Planie ochrony: Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska W Bydgoszczy z dnia 20 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Włocławska Dolina Wisły PLH040039 oraz Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska W Bydgoszczy z dnia 29 grudnia 2022 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Włocławska Dolina Wisły PLH040039. Dla obszaru Natura 2000 Dolina Dolnej Wisły nie opracowano Planu ochrony.

Przez teren Gminy przebiega korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym – korytarz ekologiczny wg PAN w Białowieży.

Rysunek 14. Obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo na terenie Gminy

Źródło: Analizy własne

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytkami nieruchomymi są w szczególności:

- ✓ krajobrazy kulturowe
- ✓ układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane
- ✓ dzieła architektury i budownictwa
- ✓ dzieła budownictwa obronnego
- ✓ obiekty techniki
- ✓ cmentarze
- ✓ parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni
- ✓ miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Spośród ww. na terenie Gminy występują:

- ✓ układ ruralistyczny wsi Waganiec

- ✓ dzieła architektury i budownictwa zlokalizowane we wsiach: Brudnowo, Kolonia Święte, Konstantinowo, Michalinek, Przypust, Sierzchowo, Waganiec, Włoszczyca, Zbrachlin, Zbrachlin Nowy
- ✓ obiekty techniki – młyn zbożowy w Wagańcu, stacja kolejowa w Wagańcu, linia kolejki wąskotorowej
- ✓ parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, w tym cmentarze – park dworski w Sierzchowie, Wagańcu oraz założenie zieleni przy dworcu kolejowym w Wagańcu, cmentarz w Zbrachlinie.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytkami ruchomymi są w szczególności:

- ✓ dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej
- ✓ kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje
- ✓ numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznakami, medale i ordery
- ✓ wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego
- ✓ materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- ✓ instrumenty muzyczne
- ✓ wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne
- ✓ przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

W Gminie nie identyfikuje się zabytków ruchomych.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytkami archeologicznymi są w szczególności:

- ✓ pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa
- ✓ cmentarzyska
- ✓ kurhany
- ✓ relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Z ww. na terenie Gminy występują:

- ✓ pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa występujące w miejscowościach: Wiktoryn, Michalin, Brudnowo, Konstantinowo, Turzynek¹, Sierzchowo, Józefowo, Zbrachlin, Waganiec, Wólne, Wójtówka, Szpitalka, Przypust Kolonia, Przypust, Janowo, Śliwkowo, Niszczewy, Kolonia Święte, Włoszyca I, Zbrachlin Nowy, Siutkowo.

¹ Wieś Turzynek znajduje się obecnie w gminie Raciążek, jednak widnieje na liście stanowisk archeologicznych WKZ w granicach gminy Waganiec, zgodnie z AZP.

Tereny Gminy należą do słabiej zasiedlonych w pradziejach obszarów Kujaw. Biorąc pod uwagę ilość punktów osadniczych, ich koncentrację, położenie oraz wartość poznawczą wyróżnić można na jej obszarze dwie strefy osadnicze:

- ✓ strefa jaru w Przypuście
- ✓ strefa wokół jeziora Niszczewy

Najistotniejszą i najliczniejszą w obu strefach grupą stanowisk archeologicznych są stanowiska z wczesno-średniowiecznego oraz nowożytnego przedziału chronologicznego. Do bardzo cennych obiektów archeologicznych należy grodzisko wczesno-średniowieczne wpisane do rejestru zabytków WKZ w Przypuście. Interesująca jest duża osada późnośredniowieczna w Niszczewach wraz z innymi osadami wokół jeziora.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy nie zidentyfikowano zabytków w zbiorach muzealnych ani innych.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Na terenie Gminy dziedzictwo niematerialne reprezentowane jest przez pielęgnowanie zwyczajów i kultury Ziemi Kujawskiej. W tej kwestii działają koła gospodyń wiejskich oraz ochotnicze straże pożarne.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

W Polsce objęcie prawną ochroną zabytków następuje w oparciu o art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

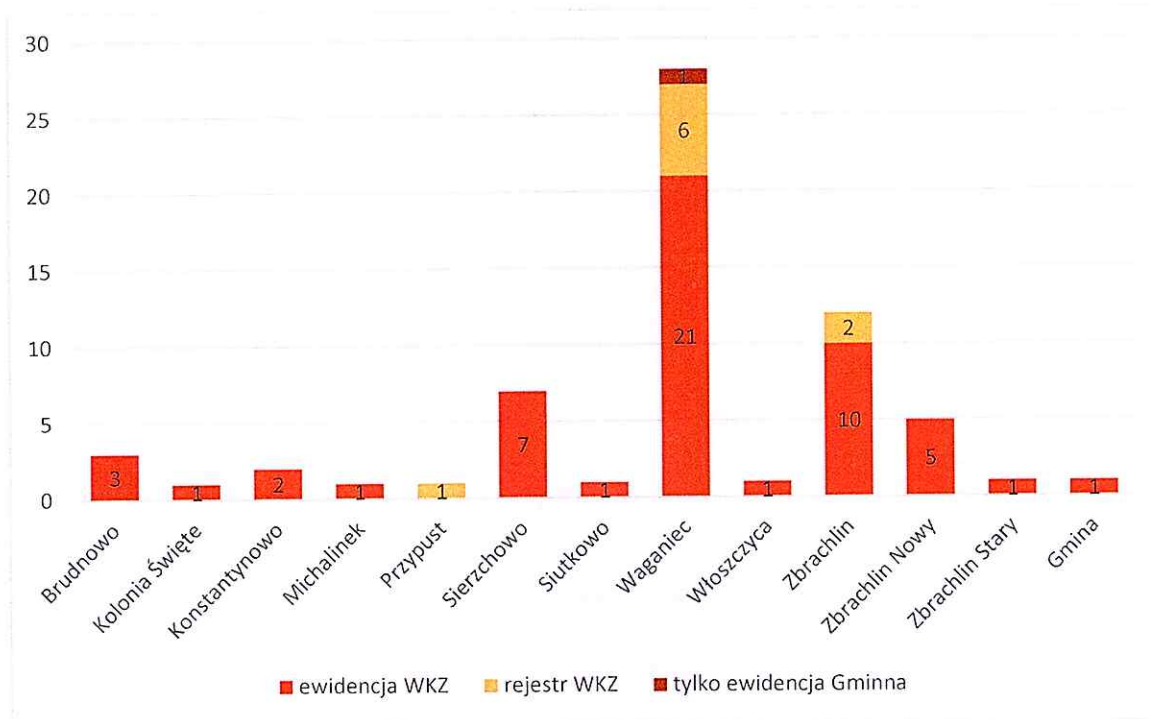
Formami ochrony zabytków są:

- ✓ wpis do rejestru zabytków
- ✓ wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
- ✓ uznanie za pomnik historii
- ✓ utworzenie parku kulturowego
- ✓ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy zidentyfikowano 64 obiekty/obszary stanowiące zabytki nieruchomości, w tym 9² obiektów zostało wpisanych do rejestru WKZ, 54 znajdują się w ewidencji zabytków WKZ, jeden znajduje się wyłącznie w gminnej ewidencji zabytków. Najwięcej obiektów znajduje się w sołectwie Waganiec (28), następnie Zbrachlin (12). Są to obiekty stosunkowo młode w skali historycznej – najstarsze datowane są na poł. XIX w.

---

² Ponieważ w zasobach WKZ pod jednym nr znajduje się więcej niż jeden obiekt wpisany do rejestru zabytków, dla Gminy widnieje 5 wpisów do rejestru, obejmujących łącznie 9 obiektów.

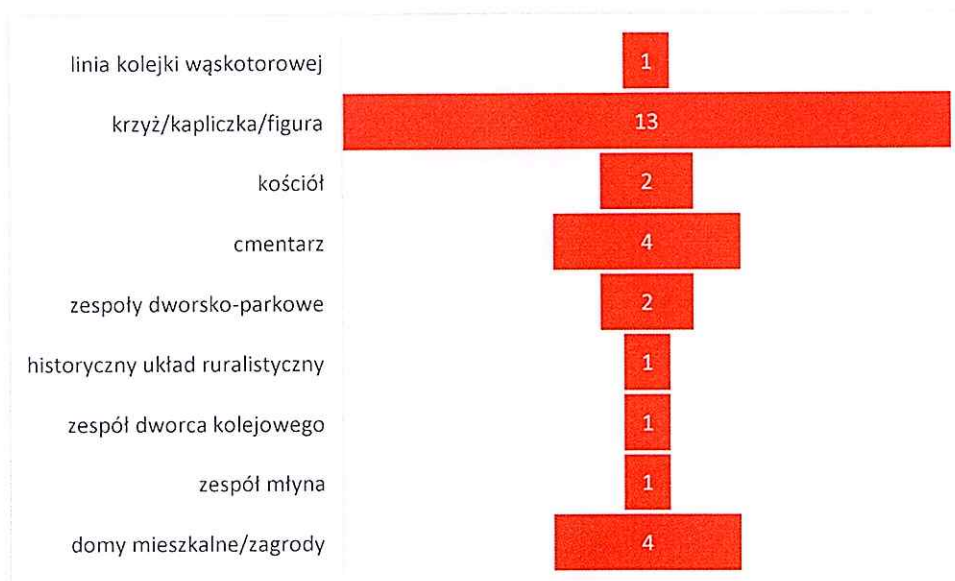

Rysunek 15. Zabytki nieruchome w Gminie wg sołectw, stan na 10. 2024r.

Źródło: Analizy własne na podstawie informacji: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

Wśród obiektów zabytkowych najliczniej reprezentowane są krzyże/figury/kapliczki (13 obiektów). Ponadto identyfikuje się zespoły dworsko-parkowe, kościoły, cmentarze, domy mieszkalne, obiekty infrastruktury technicznej (dworzec kolejowy, młyn elektryczny, linia kolejki wąskotorowej).

Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w: rejestrze WKZ, w ewidencji WKZ, ewidencji Gminnej zamieszczono w części 13. Część tabelaryczna.

Rysunek 16. Liczba zabytków nieruchomych w Gminie wg rodzaju zabytku, stan na 10.2024r.

Źródło: Analizy własne na podstawie informacji: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

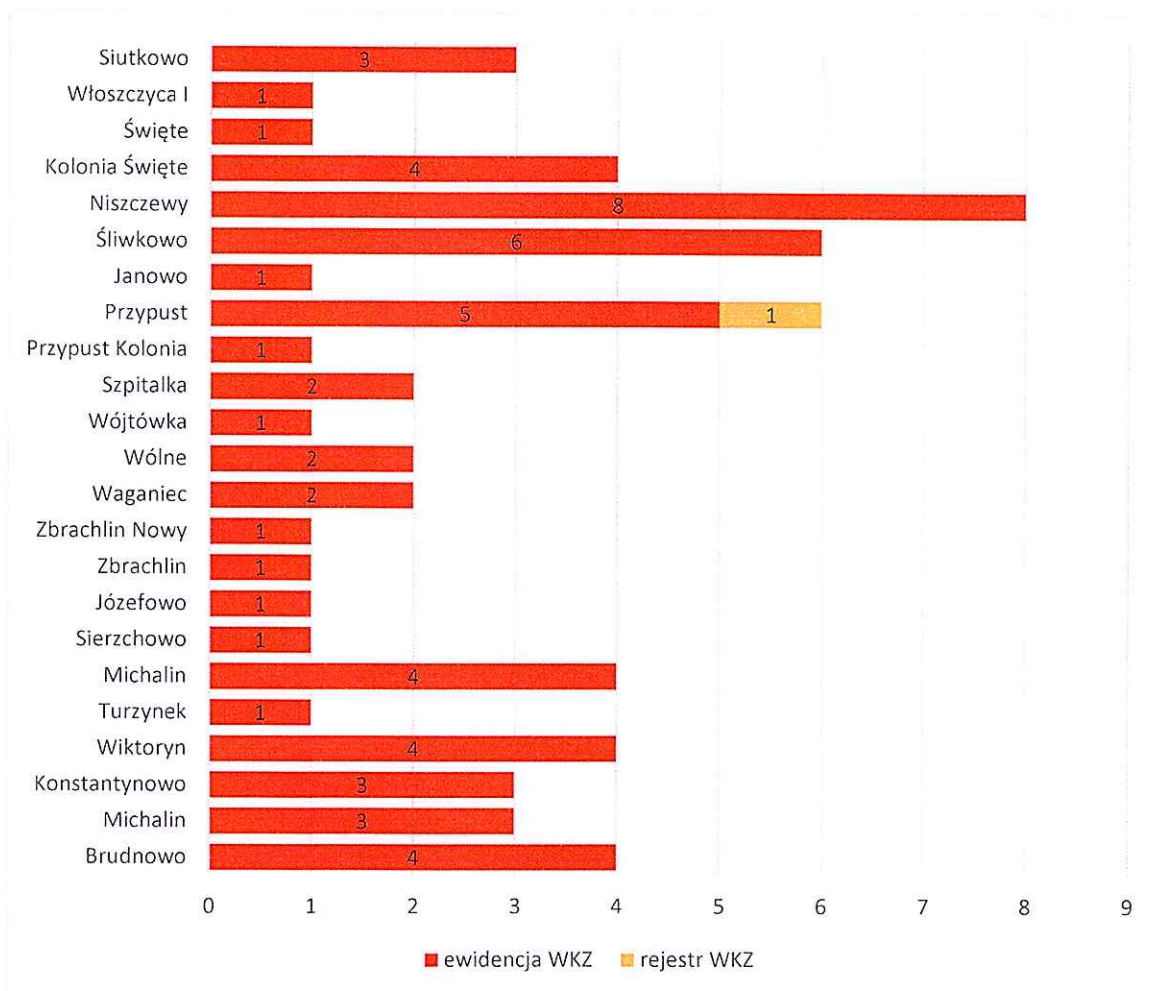

Zdecydowana większość obiektów zabytkowych jest własnością prywatną. Gmina Waganiec jest właścicielem następujących obiektów:

- ✓ park dworski w zespole dworsko - parkowym w Wagańcu (dz. 269/12 obręb Waganiec)
- ✓ kuźnia w Sierzchowie (dz. 51/4 obręb Sierzchowo).

W Gminie zidentyfikowano 61 zabytków archeologicznych, w tym 1 znajdujący się w rejestrze WKZ, 60 w ewidencji WKZ.

W największym zakresie występują one w sołectwie Niszczewy (8 stanowisk), następnie Śliwkowo, Przypust (6).

Rysunek 17. Liczba zabytków archeologicznych w Gminie wg sołectw, stan na 10.2024r.

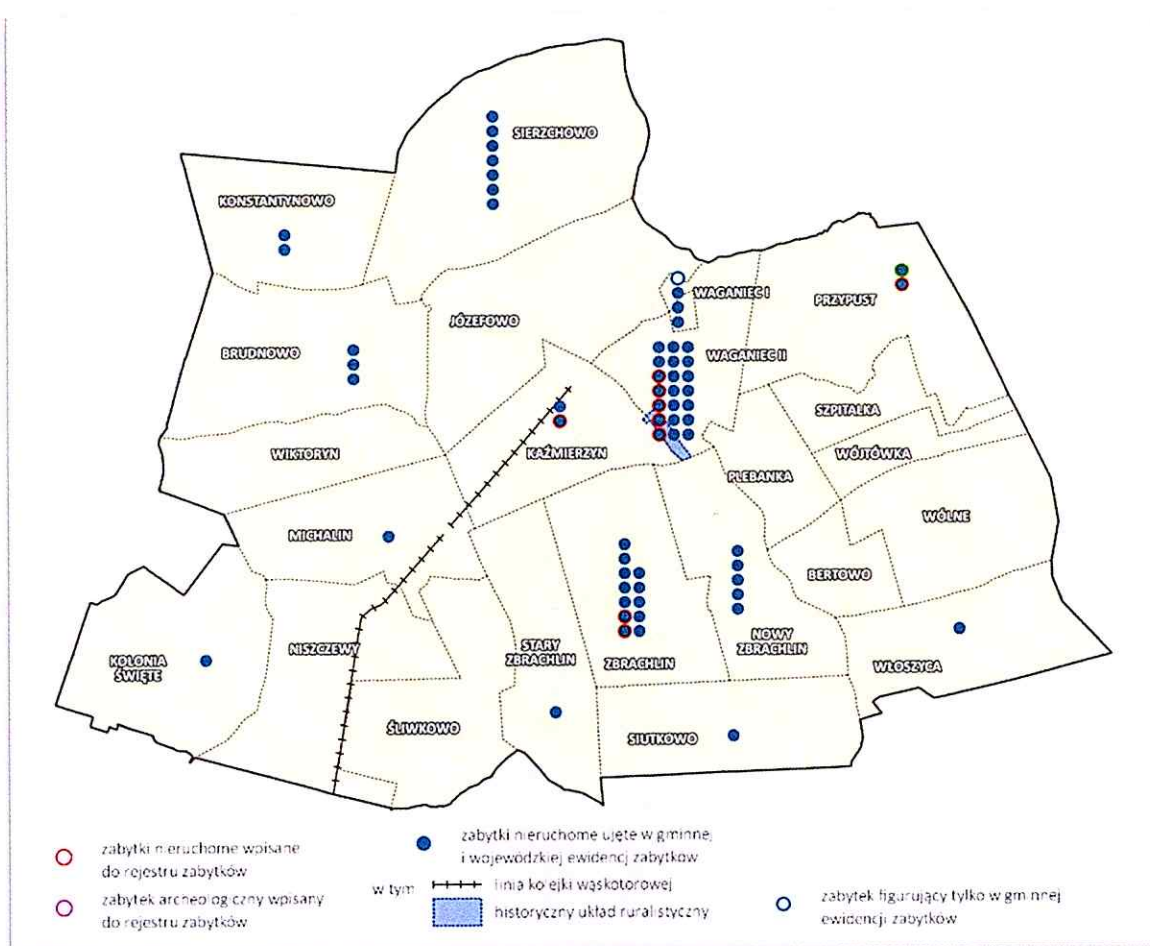
Źródło: Analizy własne na podstawie informacji: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

Pod względem funkcji są to stanowiska zidentyfikowane jako: osady, punkty osadnicze, ślady osadnictwa, a w przypadku dwóch stanowisk - w Brudnowie i Śliwkowie również obozowiska.

Stanowiska archeologiczne występujące na terenie Gminy reprezentują kulturę: pucharów lejkowatych, przeworską, amfor kulistych, polską, ceramiki wstęgowej rytej, łużycką.

Wszystkie miejsca lokalizacji stanowisk archeologicznych należą do właścicieli prywatnych.

Wykaz zabytków archeologicznych znajdujących się w: rejestrze WKZ, w ewidencji WKZ zamieszczono w części 13. Część tabelaryczna.

Rysunek 18. Lokalizacja zabytków w Gminie

Źródło: Analizy własne na podstawie: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

5.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy

W Gminie jako najistotniejsze obiekty/miejsca zabytkowe wskazuje się:

- ✓ Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa i Marii Magdaleny w Przypuście
- ✓ Zespół dworca kolejowego
- ✓ Zespół młyna elektrycznego
- ✓ Zespół dworsko-parkowy w Wagańcu
- ✓ Kuźnia w Sierzchowie
- ✓ grodzisko w Przypuście

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	1. Miejscowość PRZYPUST
1. Nazwa KOŚCIÓŁ FILIALNY RZYMSKOKATOLICKI DREWNIANY P.W. ŚW. ŚW. STANISŁAWA BISKUPA I MARII MAGDALENY	2. A. rok powstania 1798 r.	
		4. Adres Przypust 2
		5. Przydział adresowy Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Inne uwagi Wpisany do rejestru zabytków 20.05.1955 r. - A-450
Widok od strony północnej		

Rysunek 19. Kościół p.w. Św. Stanisława Biskupa i Marii Magdaleny w Przypuście
źródło: GEZ

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	1. Miejscowość WAGANIEC
1. Nazwa DWOREC KOLEJOWY Z OTACZAJĄCYM UKŁADEM ZIELENI w zespole dworca kolejowego	2. A. rok powstania XIX w. 4 ćw.	
		4. Adres ul. Kolejowa 7 Waganiec
		5. Przydział adresowy Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Inne uwagi Wpisany do rejestru zabytków 1998-12-30A-640
Elevacja południowo zachodniej		

Rysunek 20. Dworzec kolejowy w Wagańcu
źródło: GEZ

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	WAGANIEC
1. Nazwa MŁYN ELEKTRYCZNY w zespole młyna	2. Czas powstania Okolo 1910 r.	
		4. Adres Kaźmierzyn Nr działki – 6/2
		5. Przyjmuje adres administracyjny Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Data wpisu do rejestru zabytków Wpisany do rejestru zabytków 20.03.1998 r. - A/1242
Widok od strony południowo-wschodniej		

Rysunek 21. Młyn elektryczny w Wagańcu
Źródło: GEZ

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	WAGANIEC
1. Nazwa PARK DWORSKI	2. Czas powstania 2 poł. XIX w.	
		4. Adres Waganiec Działka nr 269/12
		5. Przyjmuje adres administracyjny Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Data wpisu do rejestru zabytków Wpisany do Rejestru Zabytków 21-05-1996 r. -A/1334/1-4

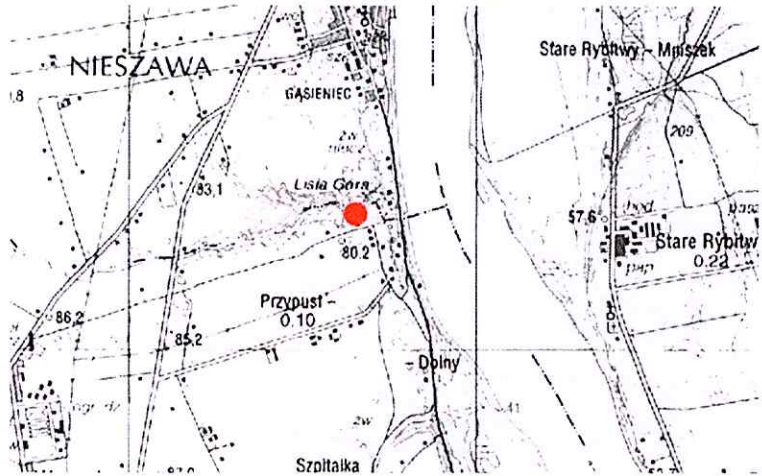
Rysunek 22. Park dworski w Wagańcu
Źródło: GEZ

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	1. Miejscowość SIERZCHOWO
2. Nazwa KUŹNIA – ob. nie użytkowana	3. Czas powstania Ok. 1900 r.	
4. Zdjęcie i opis obiektu z orientacją w terenie (do sporządzenia). Kolory i linie w skali 1:25000 (z wyjątkiem skali 1:5000) w zależności od rodzaju obiektu architektonicznego.		4. Adres Sierzchowo 58
		5. Powiat (miasto, obszar wiejski) Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Inne uwagi W ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego

Widok od strony północno-zachodniej

Rysunek 23. Kuźnia w Sierzchowie
Źródło: GEZ

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU	1. Miejscowość PRZYPUST
2. Nazwa GRODZISKO	3. Czas powstania wczesne średniowiecze XI w.	
4. Zdjęcie i opis obiektu z orientacją w terenie (do sporządzenia). Kolory i linie w skali 1:25000 (z wyjątkiem skali 1:5000) w zależności od rodzaju obiektu architektonicznego.		4. Adres Nr obszaru AZP : 44-46 Nr stanowiska w miejscowości : 01 Nr stanowiska na obszarze : 012
		5. Powiat (miasto, obszar wiejski) Województwo kujawsko-pomorskie Powiat aleksandrowski Gmina Waganiec
		6. Inne uwagi Wpisany do rejestru zabytków 04-11-1965 r. - C/49

Mapa: skala 1:25000, orientacja północna, układ współrzędnych 1965.

Rysunek 24. Grodzisko w Przypuście
Źródło: GEZ

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Diagnoza zasobu dziedzictwa kulturowego, w tym stanu zachowania zabytków oraz działań prowadzonych przez samorząd Gminy umożliwia określenie mocnych i słabych stron w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Gminie.

Mocne strony

Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP) i nieruchomości (dwór w Wagańcu posiada opracowanie i dokumentację konserwatorskie, które będą wykorzystane do jego odbudowy)

Inicjatywy podejmowane przez władze Gminy związane z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym: plany odbudowy dworu w Wagańcu; zagospodarowanie terenu wokół stawu w miejscowości Waganiec³; plany modernizacji kuźni w Sierzchowie, plany przejęcia budynku lodowni w zespole dworca kolejowego w Wagańcu

Inicjatywy podejmowane przez władze Gminy związane z zachowaniem dziedzictwa historycznego Gminy - konkurs wójta gminy Waganiec „Historia i najważniejsze wydarzenia mojego sołectwa”

Inicjatywy podejmowane przez władze Gminy związane z szerzeniem i zachowaniem dziedzictwa kulturowego - wyposażenie zespołu śpiewaczego "Mimoza" oraz Młodzieżowej Orkiestry Dętej z Wagańca w kujawskie stroje ludowe

Dobry stan obiektów sakralnych, np. kościoła w Zbrachlinie i Przypuście

Dwa obiekty zabytkowe będące własnością Gminy.

Słabe strony

Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Gminy na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim

Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów, np. domu nr 2 w Zbrachlinie

Zły stan obiektów zabytkowych: zespołu dworca, zespołu dworsko-parkowego w Sierzchowie, domów mieszkalnych w Zbrachlinie (nr 2, 12, 24)

³ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Dewaloryzujący rozwój zabudowy w obszarze historycznego układu ruralistycznego wsi Waganiec

Ograniczony wpływ Gminy na stan zachowania obiektów/miejsc dziedzictwa kultury (zdecydowana część obiektów/miejsc zabytkowych jest własnością osób prywatnych).

7. Założenia programowe. Priorytety, kierunki działań, zadania

Analiza zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem stanowią podstawę formułowania priorytetów/celów i zadań. Ich realizacja doprowadzi do stworzenia wizerunku Gminy jako miejsca atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym w korelacji z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Rysunek 25. Priorytety ochrony i opieki nad zabytkami określone w Gminie
Źródło: Analizy własne

Dla realizacji ww. priorytetów/celów określa się cele operacyjne, kierunki działań i zadania oraz ich efekty:

- C.O.1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego
- C.O.2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych
- C.O.3. Aktywne działania w zakresie badań dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- Prowadzenie polityki rozwoju Gminy z uwzględnieniem ochrony dziedzictwa kulturowego
- Poszerzanie kompetencji pracowników administracji nt. ochrony dziedzictwa kulturowego
- Stwarzanie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym
- Inicjowanie badań i poszukiwań obiektów, obszarów zabytkowych

- Prowadzenie szerokiej współpracy z instytucjami i organami ochrony przyrody i krajobrazu w zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego
- Prowadzenie szerokiej współpracy z samorządem powiatu aleksandrowskiego, województwa kujawsko-pomorskiego i rządem w zakresie kształtowania polityki ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wspieranie właścicieli obiektów i obszarów zabytkowych w prawidłowym ich zagospodarowaniu (modernizacja, odtworzenie walorów)

Zadania:

- Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (kontynuacja) oraz korekty kart GEZ w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków
- Udostępnienie GEZ na stronie www Gminy
- Sporządzanie aktów planowania przestrzennego, zawierających funkcjonalne i aktywne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków
- Nawiązanie współpracy ze szkołami wyższymi, instytucjami badawczymi w zakresie poszukiwania obiektów/obszarów o wysokich walorach kulturowych
- Udział pracowników administracji w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka)
- Prowadzenie bieżących prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach będących własnością Gminy (w zależności od możliwości pozyskania środków finansowych)
- Prowadzenie/współpraca przy prowadzeniu prac pielęgnacyjnych w zabytkowych terenach zieleni (parki dworskie, cmentarze, zielen dworca)
- Aktywne uczestnictwo samorządu Gminy w opracowywaniu dokumentów szczebla ponadlokalnego, regionalnego i krajowego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (opiniowanie, udział w konsultacjach społecznych)
- Stworzenie systemu organizacyjno-finansowego dla właścicieli obiektów i obszarów zabytkowych w procesie ich ochrony i zachowania (modernizacja, odtworzenie walorów)
- Inicjowanie, lobbowanie działań porządkujących przestrzeń w otoczeniu obiektów zabytkowych, w tym placu przed dworcem kolejowym, m.in. poprzez określenie zapisów dotyczących braku możliwości/ograniczenia realizacji zabudowy tymczasowej w aktach planowania przestrzennego
- Podjęcie działań w zakresie utworzenia Parku kulturowego Przypust, ewentualnie w porozumieniu z miastem Nieszawa, Parku Kulturowego Nieszawa-Przypust

Efekty:

- Zahamowanie procesu degradacji obiektów/obszarów zabytkowych
- Poprawa stanu zachowania obiektów/obszarów zabytkowych
- Ochrona i udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców obiektów/miejsc zabytkowych (utworzenie PK Nieszawa-Waganiec)
- Odkrywanie i ochrona nowych obiektów i obszarów o wysokich walorach kulturowych
- Prowadzenie spójnej ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego Ziemi Kujawskiej
- Realny wpływ samorządu Gminy w kształtowaniu polityki ochrony dziedzictwa kulturowego w powiecie, regionie i kraju
- Wysoki poziom kompetencji pracowników administracji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

- Prawidłowo kształtowany rozwój zagospodarowania przestrzeni w Gminie, szczególnie w obszarze historycznego układu ruralistycznego wsi Waganiec, w tym w otoczeniu dworca kolejowego zapewniający m.in. ochronę i właściwe eksponowanie obiektów/obszarów zabytkowych

C.O.1. Wykorzystywanie obiektów i obszarów zabytkowych do rozwoju społecznego Gminy

C.O.2. Wykorzystywanie obiektów i obszarów zabytkowych do rozwoju gospodarczego Gminy, w tym turystyki

Kierunki działań:

- Rozwój infrastruktury społecznej z wykorzystaniem obiektów/obszarów zabytkowych
- Wspieranie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczych na bazie obiektów, obszarów zabytkowych
- Wspieranie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczych na bazie dziedzictwa kulturowego Ziemi Kujawskiej (tradycje rzemieślnicze, obyczaje, itp.)

Zadania:

- Organizowanie/inicjowanie szkoleń w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i rzemiosłem, w tym artystycznym (np. ciesielstwo, stolarstwo, kamieniarstwo, plecionkarstwo, hafciarstwo, krawiectwo, rzeźbiarstwo, kowalstwo, itp.)
- Udostępnienie informacji o możliwości dofinansowań prac przy zabytkach na stronie internetowej Gminy
- Adaptacja obiektów/obszarów zabytkowych do prowadzenia usług społecznych, w tym budynku lodowni w Wagańcu, kuźni w Sierzchowie, dworu (po wcześniejszej odbudowie) w Wagańcu
- Opracowanie koncepcji rozwoju turystyki w Gminie na bazie walorów dziedzictwa kulturowego
- Stworzenie systemu organizacyjno-finansowego dla właścicieli obiektów i obszarów zabytkowych w procesie ich wykorzystania do rozwoju działalności gospodarczej (przypisanie nowych funkcji niekolidujących z ich dotychczasowym przeznaczeniem)

Efekty:

- Rozwój działalności gospodarczych na bazie walorów dziedzictwa kulturowego
- Zaadaptowane obiekty i obszary zabytkowe – nadanie im nowych funkcji
- Utworzenie/funkcjonowanie miejsc pracy na bazie zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy, w tym w obiektach usług społecznych służących integracji, szerzeniu kultury, opiece nad dziećmi oraz obiektach działalności gospodarczej, w tym turystyczno-gastronomicznych, np. restauracje, obiekty noclegowe

C.O.1. Edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

C.O.2. Promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów lokalnych

C.O.3. Popularyzacja wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym

Kierunki działań:

- Prowadzenie edukacji dzieci i młodzieży w zakresie wiedzy na temat obiektów i obszarów zabytkowych oraz potrzeby ich ochrony
- Współpraca z samorządem powiatu aleksandrowskiego, województwa kujawsko-pomorskiego i Rządem RP w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego
- Współpraca z organami i instytucjami w zakresie popularyzacji gminnych walorów kulturowych
- Aktywizacja mieszkańców w system ochrony i opieki nad zabytkami
- Wspieranie lokalnych liderów, organizacji i stowarzyszeń zajmujących się szerzeniem wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego promocją

Zadania:

- Opracowanie systemu informacji wizualnej - tablic informacyjnych dotyczące historii i walorów obiektów i obszarów zabytkowych
- Organizowanie wydarzeń n.t. historii Gminy, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, obiektów i obszarów zabytkowych
- Udział samorządu Gminy w wydarzeniach ponadlokalnych, regionalnych i krajowych w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego Gminy
- Inicjowanie działań w zakresie opracowania schematu lekcji w szkołach w zakresie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Gminy i potrzeby jego ochrony
- Rozszerzenie organizacji konkursu „Historia i najważniejsze wydarzenia mojego sołectwa” na wszystkich mieszkańców Gminy
- Szerzenie idei społecznego opiekuna zabytków
- Dalsze wspieranie stowarzyszeń, organizacji, osób w zakresie propagowania dziedzictwa kulturowego Gminy

Efekty:

- Aktywne uczestnictwo mieszkańców Gminy w ochronie zabytków
- Zbudowana wysoka tożsamość lokalna
- Zbudowana wysoka świadomość mieszkańców Gminy na temat potrzeby ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego
- Obecność Gminy i jej zasobów dziedzictwa kulturowego na rynku ponadlokalnych, regionalnych i krajowych produktów dziedzictwa kulturowego
- Obecność/widoczność zasobów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni, a tym samym w świadomości mieszkańców Gminy.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- ✓ instrumentów prawnych – wynikających z przepisów prawnych (uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych); wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością Gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków
- ✓ instrumentów finansowych - m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym w ramach „partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP)
- ✓ instrumentów koordynacji - m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego, itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami
- ✓ instrumentów społecznych - m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz prowadzenie analiz i materiałów
- ✓ instrumentów kontrolnych - m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla pełnej oceny realizacji Programu zakłada się sporządzenie Informacji z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami (dalej: Raport GPOZ) raz na dwa lata, jako część Raportu o stanie gminy przygotowywanego ustawowo co roku. W ww. Raporcie GPOZ ocenie podlegać będzie realizacja określonych priorytetów/celów strategicznych, w tym za pomocą przedstawionych poniżej mierników. Zaznacza się, iż lista mierników nie jest katalogiem zamkniętym i w zależności od prowadzonych działań służących realizacji priorytetów/celów może ona być uzupełniona.

Tabela 1. Mierniki oceny realizacji Programu

Nazwa miernika opisująca działanie	Czy dane działanie zostało podjęte (TAK/NIE)	Zmiana wartości miernika (WZROST/SPADEK)
Udział wydatków budżetu gminy lub środków zewnętrznych na ochronę i opiekę nad zabytkami	n.d.	WZROST
Liczba projektów zrealizowanych na terenie Gminy, w ramach których samorząd Gminy udzielił dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach i w obszarach zabytkowych	n.d.	WZROST

Liczba projektów budowlanych oraz remontowo-konserwatorskich obiektów zabytkowych zrealizowanych przez samorząd Gminy	n.d.	WZROST
Podjęcie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	TAK	n.d.
Podjęcie działań w zakresie utworzenia parku kulturowego	TAK	n.d.
Opracowanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy lokalnej i detalu architektonicznego)	TAK	n.d.
Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie Gminy	n.d.	WZROST
Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)	n.d.	WZROST
Udział pracowników administracji samorządowej w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	Tak	n.d.
Podjęcie działań na rzecz nadania obiektom zabytkowym nowych funkcji (społecznych i komercyjnych)	TAK	n.d.
Nawiązanie współpracy z ośrodkami naukowymi, naukowo-badawczymi w zakresie badań dziedzictwa kulturowego	TAK	n.d.
Liczba podjętych działań wspierających lokalną tożsamość kulturową		WZROST
Utworzenie stałej informacji nt. dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków na stronie internetowej Gminy	TAK	n.d.
Podjęcie działań w zakresie udziału (również poprzez konsultacje, opinie) samorządu Gminy w opracowaniu dokumentów dotyczących ochrony, promocji dziedzictwa kulturowego, w tym ochrony i opieki nad zabytkami poziomu regionalnego, krajowego	TAK	n.d.
Podjęcie działań w zakresie utworzenia/funkcjonowania miejsc pracy na bazie dziedzictwa kulturowego Gminy	TAK	n.d.

Źródło: Analizy własne

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Program będzie finansowany z uwzględnieniem następujących środków:

- ✓ publicznych, w tym:
  - budżet państwa – poprzez udział w programach, konkursach krajowych, np.
    - Konkurs Zabytek zadbane
    - Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
    - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
    - Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020
    - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
    - Program Polska Cyfrowa
    - Fundusz Termomodernizacji i Remontów
    - Program Kultura – Interwencje
    - Program Infrastruktura kultury
    - Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

- Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków
- budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli – poprzez udział m.in. w konkursach realizowanych w ramach realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza
- ✓ Unii Europejskiej i innych zagranicznych - poprzez udział m.in. w następujących projektach, programach i funduszach:
  - Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Fundusze Norweskie
  - Kreatywna Europa 2021-2027
  - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)
  - Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027
- ✓ prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych, itp.), w tym poprzez udział w konkursach i projektach realizowanych przez fundacje, ambasady, różnego rodzaju fundusze, sponsorów prywatnych czy instytucje finansowe, jak banki i towarzystwa ubezpieczeniowe prowadzące fundacje wspierające kulturę, m.in.:
  - Fundacja Współpracy Polsko- Niemieckiej
  - Fundusz Wyszehradzki
  - Fundacja Batorego
  - Fundacja Konrada Adenauera
  - Fundacja LOTTO
  - Fundacja Orange
  - Polsko- Amerykańska Fundacja Wolności

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Samorząd gminy już dziś podejmuje, a także planuje prowadzić w przyszłości, liczne działania w zakresie ochrony, poprawy stanu obiektów zabytkowych. Do zidentyfikowanych na dzień dzisiejszy zadań należą:

Tabela 2. Zadania z zakresu ochrony zabytków zaplanowane i prowadzone przez samorząd Gminy

Nazwa zadania/działania	Opis zadania/działania	Okres realizacji
Utworzenie dróg rowerowych po śladzie linii kolejki wąskotorowej	<p>Od 2015 roku prowadzony jest zaawansowany proces przejęcia przez Gminę od Polskich Kolei Państwowych S.A. z siedzibą w Warszawie działającą przy PKP S.A. Oddział Gospodarowania Nieruchomościami w Gdańsku, na cele związane z inwestycjami infrastrukturalnymi służącymi wykonywaniu zadań własnych Gminy w dziedzinie transportu, terenów po byłej kolei/linii wąskotorowej w zakresie następujących działek: 112/2 i 112/3, obręb Michalin, działka nr 13, obręb Niszczewy i działka nr 58, obręb Waganiec. W ramach procesu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rada Gminy Waganiec podjęła uchwały w sprawie wyrażenia zgody na nieodpłatne nabycie przez Gminę Waganiec prawa użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowych nr 112/2 i 112/3, obręb Michalin, nr 13, obręb Niszczewy oraz nr 58, obręb Waganiec od Polskich Kolei Państwowych Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie 2. Gmina Waganiec wpisała ww. tereny w dokumentach strategicznych jako przeznaczone pod budowę ścieżek rowerowych 3. Gmina Waganiec zawarła z PKP S.A. w Warszawie stosowne Porozumienie w sprawie przekazania na rzecz Gminy Waganiec praw użytkowania wieczystego i innych praw dotyczących przedmiotowych terenów 4. Gmina Waganiec uzyskała pisemną wstępną zgodę, Kujawsko – Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, na wykorzystanie trasy wąskotorowej linii KKD na terenie Gminy Waganiec na cele ścieżek rowerowych 5. PKP S.A. w Warszawie otrzymało zgodę Kujawsko – Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu na fizyczną likwidację torowiska części byłej Kujawskiej Kolei Dojazdowej, 	2025-2026 (etap)

	przebiegającej m.in. przez Gminę Waganiec oraz dokonano inwentaryzacji układu torowego ww. linii	
Przejęcie na cele publiczne (usługi społeczne) budynku gospodarczego – magazynu sprzętu przy dworcu - Lodowni	Gmina Waganiec zawnioskowała do PKP o sprzedaż/ewentualne nieodpłatne przekazanie zabudowanej nieruchomości gruntowej w miejscowości Waganiec przy ul. Kolejowej, oznaczonej numerem działki nr 201/37, położonej w obrębie geodezyjnym Waganiec, na której znajduje się budynek byłej lodowni. W przypadku przekazania/sprzedaży ww. nieruchomości Gmina zobowiązuje się do rewitalizacji budynku celem odnowienia jego unikatowego/historycznego charakteru.	2029-2030
Konserwacja i adaptacja budynku kuźni w Sierzchowie na cele kulturalne	Przeprowadzenie szeregu prac ratunkowo-naprawczych obiektu: <ul style="list-style-type: none"> Zszywanie obwodowe muru poprzez kotwy spiralne 6 mm x 10 mm nad układem zwieńczeń nadproży Przemurowania lokalne w partiach, gdzie cegły będą częściowo obluźnione czy znacznie destruowane Uzupełnienie lub odtworzenie brakujących spoin Osuszenie zawilgoconych murów metodą iniekcji Wzmocnienie fundamentów o odsadki wewnętrzne i zewnętrzne 20 cm, połączone kotwami z istniejącym fundamentem Wykonanie wieńca okalającego, opartego na zamkniętej konstrukcji stalowej w postaci kątownika równoramiennego L 140x140x8, umocowanej przy użyciu kotew osadzonych w murze Wykonanie stalowego ustroju dachu samonośnego ze szklanym przykryciem, w postaci 8 słupów powiązanych wieńcem stalowym oraz systemem krokwi Odprowadzanie wody deszczowej z dachu do gruntu przy pomocy rynien spustowych i systemu drenażowego Wymiana stolarki okiennej, usunięcie stolarki drzwiowej Usunięcie tynku wewnątrz obiektu Montaż tablic informacyjnych wewnątrz obiektu, przytwierdzanych do muru Wykonanie oświetlenia elewacji za pomocą opraw dogruntowych TINOS12 przy każdej ścianie Wykonanie hydrofobizacji powierzchni murów ceglanych po zakończeniu prac i oczyszczeniu powierzchni 	2024 -2029
Renowacja ołtarza w kościele pw. Św. Stanisława Biskupa i Marii Magdaleny w Przypuście	Konserwacja barokowego ołtarza głównego. W zakres prac wejdą następujące czynności: drewno ołtarza zostanie poddane dezynfekcji i dezynsekcji, zostanie wzmocnione strukturalnie, przywrócona zostanie stabilność i nośność konstrukcji ołtarza. Złączenia poddane będą pełnej konserwacji, czyli usunięte zostaną wtórne nawarstwienia i przemalowania, pierwotne złączenia zostaną zabezpieczone i skonsolidowane. Ponadto występujący w ołtarzu obraz Matki Boskiej Częstochowskiej zostanie poddany konserwacji. Konserwacja ołtarza bocznego pw. N.M.P. Chełmińskiej. W zakres prac wejdą następujące czynności: drewno ołtarza zostanie poddane dezynfekcji i dezynsekcji, zostanie ono dodatkowo wzmocnione strukturalnie oraz przywrócona zostanie jego stabilność i nośność konstrukcji. Polichromie i złączenia występujące na obiekcie poddane zostanie konserwacji	2024-2025
Odbudowa pozostałości dworu Marcello Bacciarrellego wraz z oficyną w Wagańcu	Podjęcie szeregu działań: opracowania dokumentacji projektowej dla odbudowy dworu, zagospodarowanie otoczenia dworu, promocja odbudowy dworu, pozyskanie środków finansowych na odbudowę dworu	2024-2029
Pielęgnowanie zieleni parku podworskiego w Wagańcu	Działania stałe, park jest własnością samorządu gminy, jest to przestrzeń publiczna służąca rekreacji i integracji społecznej	Prace ciągłe

Źródło: WPR, informacje Urzędu Gminy Waganiec

12. Część graficzna

Lp.	Miejscowość	Opis obiektu	Czas powstania
1.	Osielec	linia kolejki wąskotorowej	XX w. p.n.e.
2.	Brudnowo	krzyż przydrożny	I, 30 XX w., przeb. 2000
3.	Brudnowo	orientarz ewangelicki	poż. XX w.
4.	Brudnowo	kapliczka przydrożna	I, 30 XX w., przeb. I, 70 XX w.
5.	Kolonia Święta	kapliczka przydrożna	I, 30 XX w., przeb. I, 70 XX w.
6.	Konstantynowo	krzyż przydrożny	I, 30 XX w., I, 70 XX w.
7.	Konstantynowo	krzyż przydrożny	I, 30 XX w., przeb. 1969 r.
8.	Michalinex	figura przydrożna Chrystusa	1218 r., odb. 1945
9.	Przypust	kościół filialny rzymskokatolicki: drewniany pw. św. Stanisława Bpa i Marii Magdaleny	1798 r.
10.	Przypust	grodzisko	
11.	Sierzchno	zespół dworski – parkowy	XIX w.
12.		dwór	1850 ok.
13.		park dworski	2 poł. XIX w.
14.		chłopska północna, d. ryzdówka, nb. dom	1850 ok.
15.		okna południowa d. kuchnia, ob. dom	1850 ok.
16.		kaplica, nb. nie użytkowana	1800 ok.
17.	Sierzchno	budynki gospodarskie	XIX w. k.
18.	Sierzchno	krzyż przydrożny	I, 30 XX w., przeb. 1971
19.	Sieraków	figura przydrożna NMP	I, 30 XX w., odb. 1946, rem. 2000
20.	Wąganiec	historyczny urząd turkologiczny	XIX w. k.
21.	Wąganiec	zespół dworski – parkowy	XIX w. k.
22.		park dworski	2 poł. XIX w.
23.		obora	XIX w. 2 poł.
24.		spichlerz	XIX w. 2 poł.
25.		stodoła	XIX w. k.
26.		brama wjazdowa zachodnia do parku	XIX w.
27.		brama wjazdowa południowa do parku	k. XIX w.
28.		budynki inwentary	k. XIX w.
29.		ogrodzenie folwarku	XIX/XX w.
30.		dom pracowników folwarku – otminak, ul. Wieciek 46	1927
31.		dom pracowników folwarku, ul. W. dok 48	XIX/XX w.
32.		dom pracowników folwarku, ul. W. dok 51	XIX/XX w.
33.	Wąganiec	zespół dworski – kolejowy	XIX w. k.
34.		dworzec kolejowy z otaczającym układem zieleni	XIX w. 4 ćw.
35.		budynki gospodarskie – magazyn sprzętu przy dworcu	poż. XX w.
36.		dom pracowników kolei I, Kolejowa 11	XIX w. k.
37.		budynki gospodarskie przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 11	k. XIX w.
38.		dom pracowników kolei II, Kolejowa 13	XIX w. k.
39.		budynki gospodarskie przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 13	k. XIX w.
40.		dom pracowników kolei III	XIX w. p.n.e.
41.		dom pracowników kolei IV, ul. Kolejowa 3	1896
42.		budynki gospodarskie przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 3	k. XIX w.
43.		piwnica niemieńska przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 4	1897
44.		dom pracowników pracowni kabli, Kolejowa 2	1896
45.		budynki gospodarskie przy domu pracowników pracowni kabli, ul. Kolejowa 9	k. XIX w.
46.	Wąganiec	zespół młynski	poż. XX w.
47.	Wąganiec	młyn elektryczny	1910 ok.
48.	Wąganiec	dom przystarza	1910 ok.
49.	Wąganiec	kapliczka przydrożna z figurą NMP	1946
50.	Wąganiec	figura przydrożna NMP	1911
51.	Zbrachlin	zespół kościół parafialny: rzymskokatolicki pw. św. Wojciecha	XIX/XX w.
52.	Zbrachlin	orientarz przykościelny	XIX w.
53.	Zbrachlin	ogrodzenie z bramą kościoła parafialnego	XX w. poż.
54.	Zbrachlin	plebania	1970 ok.
55.	Zbrachlin	brama przy budynku plebanii	poż. XX w.
56.	Zbrachlin	spichlerz przy budynku plebanii	XX w. poż.
57.	Zbrachlin	figura NMP przy budynku plebanii	XIX/XX w.
58.	Zbrachlin	kapliczka z figurą św. Krzysztofa	XIX/XX w.
59.	Zbrachlin	dom nr 2	poż. XX w.
60.	Zbrachlin	dom nr 12	poż. XX w.
61.	Zbrachlin	dom nr 24	poż. XX w.
62.	Zbrachlin	brama wjazdowa przy domu nr 24	poż. XX w.
63.	Zbrachlin Nowy	orientarz parafialny rzymskokatolicki i historyczne nagrobki	XIX w. k.
64.	Zbrachlin Nowy	ogrodzenie cmentarza parafialnego	poż. XX w.
65.	Zbrachlin Stary	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.
66.	Zbrachlin Nowy	dom z szopami, ul. Kujawska 20 – 20 A	poż. XX w.
67.	Zbrachlin Nowy	budynki gospodarskie i zagrody, ul. Kujawska 20 – 20 A	poż. XX w.
68.	Zbrachlin Nowy	krzyż przydrożny	I, 30 XX w., rem. po 2000

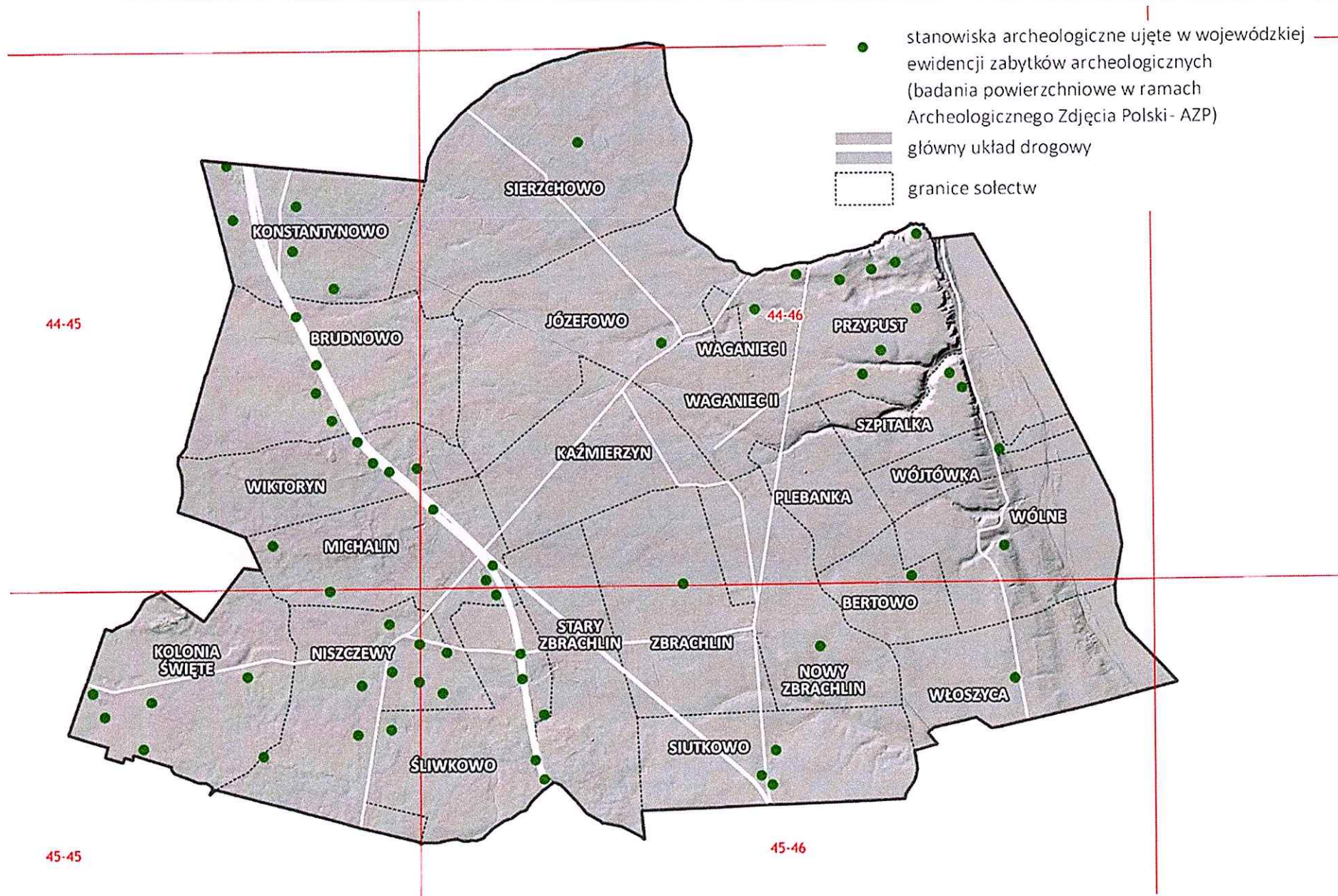

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
- zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków
- zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków, figur, jace w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków
- = zabytki w gminnej ewidencji zabytków
- historyczny układ terenowy
- ★ zabytek figurujący tylko w gminnej ewidencji zabytków (pozostaje własnością państwa)

Rysunek 26. Lokalizacja zabytków nieruchomych

Źródło: Analizy własne

Rysunek 27. Lokalizacja zabytków archeologicznych

Źródło: Analizy własne

13. Część tabelaryczna

Tabela 3. Zabytki nieruchome w Gminie wg Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku, stan na 10.2024r., Urzędu Gminy w Wagańcu

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków WKZ/ Ewidencja zabytków WKZ/ Ewidencja zabytków Gminna
1.		linia kolejki wąskotorowej	XX w. pocz.	ew. zab. WKZ
2.	Brudnowo	krzyż przydrożny	I. 30 XX w., przeb. 2000	ew. zab. WKZ
3.	Brudnowo	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
4.	Brudnowo	kapliczka przydrożna	I. 30 XX w., przeb. I. 70 XX w.	ew. zab. WKZ
5.	Kolonia Święte	kapliczka przydrożna	I. 30 XX w., przeb. I. 70 XX w.	ew. zab. WKZ
6.	Konstantynowo	krzyż przydrożny	I. 30 XX w., przeb. I. 70 XX w.	ew. zab. WKZ
7.	Konstantynowo	krzyż przydrożny	I. 30 XX w., przeb. 1989 r.	ew. zab. WKZ
8.	Michalinek	figura przydrożna Chrystusa	1918 r., odb. 1945	ew. zab. WKZ
9.	Przypust	kościół filialny rzymskokatolicki drewniany pw. św. św. Stanisława Bpa i Marii Magdaleny	1798 r.	rej. zab. WKZ 1955. 05. 20 –A/450
	Sierzchowo	<u>zespół dworsko – parkowy :</u>	XIX w.	ew. zab. WKZ
10.		dwór	1850 ok.	ew. zab. WKZ
11.		park dworski	2 poł. XIX w.	ew. zab. WKZ
12.		oficyna północna, d. rządówka, ob. dom	1850 ok.	ew. zab. WKZ
13.		oficyna południowa i d. kuchnia, ob. dom	1850 ok.	ew. zab. WKZ
14.		kuźnia, ob. nie użytkowana	1900 ok.	ew. zab. WKZ
15.		budynek gospodarczy	XIX w. k.	ew. zab. WKZ

16.	Sierzchowo	krzyż przydrożny	I. 30 XX w., przeb. 1971	ew. zab. WKZ	
17.	Siutkowo	figura przydrożna MB	I. 30 XX w., odb. 1946, rem. 2000	ew. zab. WKZ	
18.	Waganiec	historyczny układ ruralistyczny		ew. zab. WKZ	
	Waganiec	<u>zespół dworsko – parkowy :</u>	XIX w. k.	rej. zab. WKZ 1996. 05. 21 – A/1334/1-4	
19.		park dworski	2 poł. XIX w.		
20.		obora	XIX w. 2 poł.		
21.		spichlerz	XIX w. 2 poł.		
22.		stodoła	XIX w. k.		
23.		brama wjazdowa zachodnia do parku	k. XIX w.		ew. zab. WKZ
24.		brama wjazdowa południowa do parku			ew. zab. WKZ
25.		budynek inwentarski	k. XIX w.		ew. zab. WKZ
26.		ogrodzenie folwarku	XIX/XX w.		ew. zab. WKZ
27.		dom pracowników folwarku – ośmiorak, ul. Widok 46	1927	ew. zab. WKZ	
28.		dom pracowników folwarku, ul. Widok 48	XIX/XX w.	ew. zab. WKZ	
29.		dom pracowników folwarku, ul. Widok 51	XIX/XX w.	ew. zab. WKZ	
	Waganiec	<u>zespół dworca kolejowego :</u>	XIX w. k.	ew. zab. WKZ	
30.		dworzec kolejowy z otaczającym układem zieleni, Kolejowa 7	XIX w. 4 ćw.	rej. zab. WKZ 1998. 12. 30 – A/640	
31.		budynek gospodarczy – magazyn sprzętu przy dworcu, Kolejowa	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ	
32.		dom pracowników kolei I, Kolejowa 11	XIX w. k.	ew. zab. WKZ	
33.		budynek gospodarczy przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 11	k. XIX w.	ew. zab. WKZ	
34.		dom pracowników kolei II, Kolejowa 13	XIX w. k.	ew. zab. WKZ	
35.		budynek gospodarczy przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 13	k. XIX w.	ew. zab. WKZ	
36.		dom pracowników kolei III	XX w. pocz.	ew. zab. WKZ	
37.		dom pracowników kolei IV, ul. Kolejowa 3	1896	ew. zab. WKZ	

38.		budynek gospodarczy przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 3	k. XIX w.	ew. zab. WKZ
39.		piwnica ziemna przy domu pracowników kolei, ul. Kolejowa 3	1897	ew. zab. WKZ
40.		dom pracowników pracowni kabli, Kolejowa 9	1896	ew. zab. WKZ
41.		budynek gospodarczy przy domu pracowników pracowni kabli, ul. Kolejowa 9	k. XIX w.	ew. zab. WKZ
	Waganiec	<u>zespół młyna :</u>	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
42.		młyn elektryczny	1910 ok.	rej. zab. WKZ 1998. 03. 20 – A/1242
43.		dom młynarza	1910 ok.	ew. zab. WKZ
44.	Waganiec	kapliczka przydrożna z figurą NMP	1946	ew. zab. WKZ
45.	Włoszyca	figura przydrożna NMP	1911	ew. zab. WKZ
	Zbrachlin	<u>zespół kościoła parafialnego :</u>	XIX/XX w.	ew. zab. WKZ
46.		kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Wojciecha	1889	rej. zab. WKZ 1995. 01. 20 – A/476
47.		cmentarz przykościelny	k. XIX w.	
48.		ogrodzenie z bramą kościoła parafialnego	XX w. pocz.	ew. zab. WKZ
49.		plebania	1920 ok.	ew. zab. WKZ
50.		brama przy budynku plebanii	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
51.		spichlerz przy budynku plebanii	XX w. pocz.	ew. zab. WKZ
52.		figura NMP przy budynku plebanii	XIX/XX w.	ew. zab. WKZ
53.		kapliczka z figurą Św. Krzysztofa (przy kościele od strony pn.)	XIX/XX w.	ew. zab. WKZ
54.	Zbrachlin	dom nr 2	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
55.	Zbrachlin	dom nr 12	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
56.	Zbrachlin	dom nr 24	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
57.	Zbrachlin	brama wjazdowa przy domu nr 24	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
58.	Zbrachlin Nowy	cmentarz parafialny rzymskokatolicki i historyczne nagrobki	XIX w. k.	ew. zab. WKZ
59.	Zbrachlin Nowy	ogrodzenie cmentarza parafialnego	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ

60.	Zbrachlin Stary	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	ew. zab. WKZ
61.	Zbrachlin Nowy	dom z zagrody, ul. Kujawska 20 – 20 A	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
62.	Zbrachlin Nowy	budynek gospodarczy z zagrody, ul. Kujawska 20 – 20 A	pocz. XX w.	ew. zab. WKZ
63.	Zbrachlin Nowy	krzyż przydrożny	I. 30 XX w., rem. po 2000	ew. zab. WKZ
64.	Waganiec	pozostałości dworu wraz z oficyną - fundamenty (działka nr 269/12, obręb Waganiec)	-	ew. zab. Gminna

Oznaczenia w tabeli: rej zab. WKZ/ew. zab. WKZ – zabytki znajdujące się w Gminnej ewidencji zabytków oraz dodatkowo odpowiednio w rejestrze/ewidencji zabytków WKZ; ew. zab. Gminna – zabytki znajdujące się tylko w Gminnej ewidencji zabytków

Źródło: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

Tabela 4. Zabytki archeologiczne w Gminie wg Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatura we Włocławku, stan na 10.2024r., Urzędu Gminy w Wagańcu

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Blizsza chronologia	Rejestr zabytków WKZ/ Ewidencja zabytków WKZ/ Ewidencja zabytków Gminna/Uwagi
1	Wiktoryn	Waganiec	1	44-45	46	osada		neolit	ew. zab. WKZ
2	Michalin	Waganiec	2	44-45	47	punkt osadniczy		średniowiecze	ew. zab. WKZ
						punkt osadniczy		nowożytny	ew. zab. WKZ
3	Michalin	Waganiec	1	44-45	48	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	ew. zab. WKZ
						punkt osadniczy	k. przeworska	faza C	
						punkt osadniczy		nowożytny XVIII w.	ew. zab. WKZ/A1
4	Brudnowo	Waganiec	2	44-45	49	śląd osadnictwa	k. amfor kulistych		ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
5	Brudnowo	Waganiec	1	44-45	50	osada		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
						osada		nowożytny	ew. zab. WKZ /A1
6	Konstantynowo	Waganiec	1	44-45	51	śląd osadnictwa	?	?	ew. zab. WKZ
7	Konstantynowo	Waganiec	2	44-45	54	śląd osadnictwa		OR	
8	Turzynek	Waganiec	2	44-45	55	śląd osadnictwa		neolit	ew. zab. WKZ
						osada	k. przeworska	OR	
						śląd osadnictwa	k. polska	XV-XVI w.	
						śląd osadnictwa	?	?	
9	Konstantynowo	Waganiec	3	44-45	56	śląd osadnictwa		neolit	ew. zab. WKZ
						osada		późna epoka brązu/halsztat	
10	Konstantynowo	Waganiec	4	44-45	57	śląd osadnictwa	?	średniowiecze	
11	Brudnowo	Waganiec	3	44-45	66	osada		wczesne średniowiecze faza E	ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
						śląd osadnictwa		nowożytny	

12	Brudnowo	Waganiec	4	44-45	67	obozowisko	k. pucharów lejkowatych		ew. zab. WKZ
						ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
13	Wiktoryn	Waganiec	2	44-45	68	osada	k. ceramiki wstęgowej rytej	faza III	ew. zab. WKZ
						osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	
						punkt osadniczy		nowożytny XVIII w.	
14	Wiktoryn	Waganiec	3	44-45	69	ślad osadnictwa	k. łużycka		ew. zab. WKZ
15	Michalin	Waganiec	3	44-45	70	ślad osadnictwa		epoka kamienia	ew. zab. WKZ
						osada	k. łużycka		
16	Wiktoryn	Waganiec	4	44-45	71	osada	k. pucharów lejkowatych		ew. zab. WKZ
						ślad osadnictwa	k. łużycka		
17	Sierzchowo	Waganiec	1	44-46	1	osada	k. łużycka		ew. zab. WKZ
						osada	k. przeworska	OR	
						ślad osadnictwa	k. polska	XV-XVI w.	
18	Józefowo	Waganiec	1	44-46	2	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze	ew. zab. WKZ
						osada		średniowiecze	
19	Zbrachlin	Waganiec	1	44-46	3	ślad osadnictwa		nowożytny XVI w.	ew. zab. WKZ
						ślad osadnictwa		nowożytny XVIII w.	
20	Waganiec	Waganiec	1	44-46	4	osada		nowożytny XVI-XVIII w.	ew. zab. WKZ
21	Waganiec	Waganiec	2	44-46	5	ślad osadnictwa		nowożytny XVIII w.	ew. zab. WKZ
22	Wólne	Waganiec	1	44-46	6	punkt osadniczy		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
23	Wólne	Waganiec	2	44-46	7	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XV - XVI w.	ew. zab. WKZ
24	Wójtówka	Waganiec	1	44-46	8	punkt osadniczy		Wczesne średniowiecze faza D	ew. zab. WKZ
25	Szpitalka	Waganiec	1	44-46	9	punkt osadniczy	k. łużycka		ew. zab. WKZ
						ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E	
26	Szpitalka	Waganiec	2	44-46	10	?	?	?	ew. zab. WKZ

27	Przypust Kolonia	Waganiec	1	44-46	11	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV - XVI w.	ew. zab. WKZ
28	Przypust	Waganiec	1	44-46	12	grodzisko		wczesne średniowiecze	rej zab. WKZ 1965. 11. 04 – C/49
29	Przypust	Waganiec	2	44-46	13	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze faza E	ew. zab. WKZ
30	Przypust	Waganiec	3	44-46	14	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza F	ew. zab. WKZ
31	Przypust	Waganiec	4	44-46	15	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza F	ew. zab. WKZ
32	Przypust	Waganiec	5	44-46	16	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.	ew. zab. WKZ
33	Przypust	Waganiec	6	44-46	17	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze	ew. zab. WKZ
34	Michalin	Waganiec	4	44-46	33	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	ew. zab. WKZ
35	Michalin	Waganiec	5	44-46	34	osada		nowożytny	ew. zab. WKZ
36	Michalin	Waganiec	6	44-46	35	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	ew. zab. WKZ
37	Janowo	Waganiec	1	45-45	63	śląd osadnictwa		neolit	ew. zab. WKZ
38	Śliwkowo	Waganiec	1	45-45	64	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XVI-XVIII w.	ew. zab. WKZ
39	Niszczewy	Waganiec	1	45-45	65	osada		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		nowożytny XVIII w.	
40	Niszczewy	Waganiec	2	45-45	66	osada		nowożytny XVIII w.	ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		średniowiecze	
41	Niszczewy	Waganiec	3	45-45	67	osada		III okres wczesne średniowiecze	ew. zab. WKZ
						osada		późne średniowiecze XV w.	
						osada		nowożytny XVIII w.	
42	Niszczewy	Waganiec	5	45-45	68	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	ew. zab. WKZ
43	Niszczewy	Waganiec	6	45-45	69	osada		późne średniowiecze/nowożytny	ew. zab. WKZ
44	Niszczewy	Waganiec	4	45-45	70	osada	k. łużycka		ew. zab. WKZ
						osada		średniowiecze	

						śląd osadnictwa	?	?	
45	Kolonia Święte	Waganiec	1	45-45	71	punkt osadniczy		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
46	Kolonia Święte	Waganiec	2	45-45	72	osada		nowożytny XVII w.	ew. zab. WKZ
47	Kolonia Święte	Waganiec	3	45-45	73	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.	
						śląd osadnictwa	?	?	
48	Święte	Waganiec	5	45-45	78	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.	ew. zab. WKZ
49	Kolonia Święte	Waganiec	4	45-45	79	osada		nowożytny XVI-XVIII w.	ew. zab. WKZ
50	Włoszyca I	Waganiec	1	45-46	16	śląd osadnictwa		nowożytny XVI w.	ew. zab. WKZ
51	Zbrachlin Nowy	Waganiec	1	45-46	17	śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.	ew. zab. WKZ
52	Siutkowo	Waganiec	1	45-46	18	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI/XVII w.	ew. zab. WKZ
53	Siutkowo	Waganiec	4	45-46	21	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	ew. zab. WKZ
						osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.	
54	Siutkowo	Waganiec	5	45-46	22	osada		nowożytny XVI-XVIII w.	ew. zab. WKZ
55	Niszczewy	Waganiec	7	45-46	35	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	ew. zab. WKZ
56	Niszczewy	Waganiec	6A	45-46	36	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	ew. zab. WKZ
57	Śliwkowo	Waganiec	1	45-46	37	śląd osadnictwa		epoka kamienia	ew. zab. WKZ
						osada		późne średniowiecze	
						osada		nowożytny	
58	Śliwkowo	Waganiec	2	45-46	38	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych		ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa		I okres epoki brązu	
59	Śliwkowo	Waganiec	3	45-46	39	śląd osadnictwa		epoka kamienia	ew. zab. WKZ

60	Śliwkowo	Waganiec	4	45-46	40	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych		ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa	k. łużycka		
61	Śliwkowo	Waganiec	5	45-46	41	obozowisko		I okres epoki brązu	ew. zab. WKZ
						śląd osadnictwa	k. łużycka		
						osada	k. łużycka	późna epoka brązu	

Oznaczenia w tabeli: rej zab. WKZ/ew. zab. WKZ – zabytki znajdujące się w rejestrze/ewidencji zabytków WKZ

Źródło: WKZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku, Urząd Gminy w Wagańcu

UZASADNIENIE

do uchwały w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 gmina Waganiec

Art. 7 ust.1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U.2024.1465) określa, iż jednym z zadań własnych gminy jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Natomiast art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292) nakazuje sporządzenie przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

W związku z powyższym przystąpiono do opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 gmina Waganiec, który stanowi kontynuację i aktualizację Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019 gmina Waganiec. Program został przygotowany zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w tym:

- uzyskano pozytywną opinię Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków – pismo znak: z dnia 17 grudnia 2024r. Nr WUOZ.DW.WZN.5120.11.2024.LS,
- projekt programu poddano konsultacjom społecznym w dniach od 13 stycznia 2025 r. do 27 stycznia 2025 r. – w ramach konsultacji nie zgłoszono uwag.

Z uwagi na powyższe okoliczności faktyczne i prawne, podjęcie uchwały jak wyżej jest uzasadnione.